

7. DESAMORTIZACIO

BIBLIOTECA VIRTUAL

7.1. INTRODUCCIO

És hora de conèixer realment l'impacte de la desamortització a Lleida. Fins ara hem efectuat un recorregut per la Lleida dècimonònica abans de les subhastes. Calia saber en quina situació sorprenué la transferència de terres als habitants d'aleshores.

Pel que fa al clergat, aquest no era diferent d'altres sectors socials amb un nivell de renda homologable. Efectivament, parlar d'alguns ordes religiosos (monàstics, bàsicament) o de bisbes i canonges, era referir-se a grups socials rics, hisendats o propietaris rurals benestants; i a la inversa, parlar de curats i rectories era recordar els sectors més pobres de la població rural.

Un primer punt constarà, doncs, la relació de propietats rústiques que reuneix el clergat. La successió de dades, malgrat la fredor de les xifres, s'arriba a fer interessant. Aquesta part justifica ja el tema de la tesi, tant que fins i tot podríem dir que ens trobem davant del capítol més interessant. La primera evidència ve del fet que no solament s'han treballat les terres subhastades, sinó tota una àmplia gamma de béns que de forma directa o indirecta aportaven beneficis a les arques del clergat i que, a més, estaven relacionats amb la terra (és clar).

En principi tot feia pensar que llur venda podia afavorir grups socials més necessitats (al menys la redempció de censals i censos). El resultat no fou pas així, conseqüentment la venda de terres esdevé l'aspecte aclapadorament decisiu per davant d'altres béns. Ara bé, aquesta divergència fou una situació anòmala o habitual a tot l'Estat? Els càlculs de Richard Herr són de referència obligada. Tot fa pensar, doncs, que la situació de Lleida no és pas estranya.

Tampoc no és gens insòlit que el volum de terres subhastades a Lleida i la seva cotització sigui inferior a les de la resta de Catalunya. Lleida és una província orogràficament força accidentada. A més, les terres barcelonines ja estaven acostumades a una rendibilitat més elevada i potser també sotmeses a importants avenços.

Ens interessa tractar les peculiaritats de la desamortització des de diferents angles: conèixer en primer lloc les propietats del clergat regular i secular, estudiar la preferència dels ordes eclesiàstics per les terres de la plana i de bona qualitat (dins de l'oferta, és clar), seguir l'evolució cronològica de les subhastes (no solament en la qualitat de les vendes sinó també en la quantitat) i sobretot la distribució de les adquisicions. El resultat és semblant a l'obtingut per altres estudiosos o no? Genèricament sí. De fet ja ho teoritzava Herr. I és que amb lleugeres observacions, variacions o sorpreses afirmarem el que ja sospitàvem: *"molta gent compra poca terra i poca gent en compra molta"*; però a més: *"part dels compradors de terres seran foranis i part dels compradors de finques lleidatans"*.

A tot això hi haurem d'afegir encara els preus de cotització, els diners esmerçats en cada població i comarca, i, sobretot haurem de qüestionar-nos si realment la mesura posada en marxa fou liberal o no.

El juny de 1838 es posaven a la venda els béns del clergat regular a Lleida. La desamortització havia tingut un pas previ, l'exclaustració decretada l'any 1835. Durant l'any 1835, a Lleida arribaren també els avalots i aldarulls espargits arreu d'Espanya i dirigits contra l'estament eclesiàstic, puix que se'l considerava "el geni del mal", com deia l'arquebisbe de Tarragona.

Els ordes religiosos acaparaven una quantitat important de béns rústics i urbans. És cert que no tenim cap casa important com els monestirs de Poblet, Montserrat o la Cartoixa de Scala Dei, però a Lleida es posaven a la venda 3.143 finques (de les quals 276 eren finques

urbanes i la resta rústiques, però podia ser que solament se subhastés l'arrendament, el domini directe o tota la peça) i es reuniren 42.856 jornals.

Les 3.143 finques es distribuïen de la forma següent: 1.143 eren finques rústiques venudes de diferent qualitat que es taxaren en 14.495.973 rs. i es remataren en 26.087.181 rs; 276 eren finques urbanes taxades en 9.039.870 rs.; 525 eren censos emfiteùtics taxats en 2.601.919 rs.; 296, no es taxaren. De 849 finques es venia solament l'arrendament en metàl·lic i de 54, diferents drets senyorials. Tot plegat el remat sumava la xifra de 39.224.120 rs. de billó. A tot això hi hem d'afegir els censals, dels quals solament se'n vengueren 721 dels 10.821 posats a la venda, taxats en 23.812.409 rals. Hisenda en cobrarà 1.965.699 rals, però solament 35.577 rals corresponen a censals redimits.

Naturalment no tota la terra posada en venda, ni totes les finques eren de la mateixa qualitat, ni tenien el mateix comprador potencial com veurem en els diferents apartats que ara segueixen.

La complexitat de la situació i el perill de confusió ens convida a esbrinar-ho detalladament. Els 42.856 jornals subhastats a Lleida es distribuïen de la forma següent: el clergat regular comptava amb 28.361 jornals de terra rústica que podia ser adquirida en propietat. El clergat secular, en canvi, disposava d'una oferta força variada: de 7.135 jornals se subhastava la propietat, de 2.276 j. el domini directe, de 626 j. l'arrendament i de 4.458 j. alguns drets senyorials com el terratge, el setzè, el sisè,... És clar, d'antuvi ja ens fixem en un fet clar: de tota la terra desamortitzada a Lleida, solament se subhastava la propietat de 35.496 jornals (82,82%). Per tant, l'oferta de terres encara és menys important del que hom pot creure al primer cop d'ull. A més convé aprofitar les dades per dur a terme una altra reflexió: "*predomini de les finques arrendades i de les terres establertes*". Fixeu-vos, en el quadre 1 ([Taula 7-1](#)) on es pot veure l'extensió de terra subhastada i el nombre de finques. Si ens fixem en el clergat secular, observarem que se subhasten 2.276 jornals corresponents a terres establertes i 626 jornals de terres arrendades. Però, pel que fa al nombre de finques, 525 eren establertes i 849 arrendades. De manera que és fàcil arribar a la conclusió que s'arrendaven moltes finques i que a més coincidien amb les finques més petites i de pitjor qualitat, en canvi, s'establia en les finques de qualitat i dimensions mitjanes o grans. Les primeres, les arrendades, pertanyien als curats de les poblacions amb terres més pobres, mentre que les altres, les establertes, pertanyien a capítols i comandes santjoanistes amb terres ubicades en poblacions amb un sòl més ric. Tot plegat és fruit de l'observació. Ara bé, què hi ha de cert? De fet, nosaltres al capítol anterior ja havíem constatat la presència de l'arrendament per damunt de l'establiment, però mai no ens havíem preguntat per la qualitat ni per les dimensions de la finca.

De fet caldria teoritzar la situació que hem estat esbrinant fins ara. Si els arrendaments del clergat eren cars, com hem vist al capítol anterior, i a més es donaven en terres de poca qualitat, tot plegat ens suggereix el model de Chaiànov. Aquest autor ens argumenta com davant d'un increment demogràfic hi ha un augment de les unitats d'explotació, i els arrendataris estan disposats a pagar un preu alt per cada parcel·la, fins i tot un preu més elevat que el capitalista. Ell dirà... "*Se produce una visible transferència de tierras de la explotación capitalista a la doméstica*"...., És clar però cal afegir; de les terres que el capitalista rebutjava perquè són de qualitat ínfima.

Vegeu el quadre on es reuneix tota la informació comentada en aquest darrer apartat.

QUADRE 1.-TIPOLOGIA DE LES TERRES SUBHASTADES.

	JORNALS	FINQUES	REMATS
Clergat Regular	28.361	1.055	23.564.905rs
Clergat Secular	14.495	2.088	15.659.215rs
{Si desglossem el clergat secular el resultat és}			
Propietat	7.135		616
Errífiteusi	2.276		525
Arrendament	626		849
Drets Senyo.	4.458		54

Taula 7-1.

Si analitzem la distribució d'aquesta riquesa entre els diferents ordes religiosos veurem que Lleida comptava amb 57 cases de religiosos regulars, de les quals 51 foren exclaustrades i venudes les seves propietats, 3 eren de religioses de la caritat (a Balaguer, Cervera i Solsona) i 3 d'escoles pies (Oliana, Balaguer i Solsona). En aquests casos l'orde es mantingué claustrada.

El període durant el qual se subhastaren terres fou des del juny de 1838 al novembre de 1849 i el 1851 es firmava el concordat amb la Santa Seu, segons el qual es tornaven totes les finques no venudes al clergat. Encara quedaven per vendre 5.861 jornals 8 pórques, generalment eren peces petites i de baixa qualitat, dels quals 367 (175 finques) pertanyien al clergat regular i 5.493 jornals (1.130 finques) al clergat secular.

Abans d'endinsar-nos en tot l'embalum de xifres convé que no confonguem mai les xifres de terres comprades, és a dir, ja en mans d'algú, amb la xifra de terres desamortitzades, subhastades o posades a la venda. No oblidem que no totes les finques desamortitzades es vendran.

7.2. TIPUS DE BÉNS VENUTS

7.2.1. DESAMORTITZACIO DE BÉNS RUSTICS. CLERGAT REGULAR

L'orde religiós que comptava amb més finques eren els dominics, a la vegada són també els que tenen més cases, concretament 7 com els agustins. A continuació van els dominics i a certa distància es troben els cistercencs i els cartoixans de Scala Dei. Entre els tres ordes reuneixen el 44,85% de les finques venudes pel clergat regular i el 26,30% de tot el clergat plegat.

Entre els ordes rics se situen també els benets amb 84 finques que arpleguen 4.139 jornals. Els quatre ordes esmentats fins ara ja sumen un total de 476 finques, és a dir, el 54,46% de les del clergat regular i 21.409 jornals, és a dir, el 75,48% de la terra del mateix clergat.

Les quatre cases no solament reuneixen moltes terres sinó que a més són hisendes, heretats, masos, peces de grandària important i de qualitat bastant variada. En canvi, ni les dimensions, ni el número de finques tenen res a veure amb la xifra de cotització (ja hem vist a l'apartat "Preu de la terra" com la xifra de remat d'aquests ordes no era pas excessiva).

Les finques més cobejades eren les de regadiu, normalment d'extensió reduïda. La qualitat de la terra queda palesa a l'hora d'observar la cotització dels ordes religiosos. Observeu els missionistes, premonstratessos i jesuïtes amb una cotització força més alta que la mitjana. Altres, com els trinitaris, monges de l'ensenyança, dominics i mínims són els únics situats per damunt el 184 (cotització mitjana). La resta queden per sota.

Una repassada acurada ens obliga a esmentar una tercera variable: els diners esmerçats a la província de Lleida pels diferents beneficiaris en tota la desamortització. Fixem-nos el preu de les terres dels ordes monàstics i cartoixans ja suma el 49,91%. És a dir, el preu de les propietats desamortitzades a la província de Lleida i pertanyents a aquests ordes foranis, equival a la meitat dels diners pagats pels beneficiaris de la desamortització del clergat regular.

Realment la concentració de terres és molt important. Si ens fixem en les dades veurem que la terra desamortitzada als dominics, cartoixans, benets i cistercencs equival al 75,48% de la desamortitzada a tot el clergat regular. Semblantment el percentatge torna a quedar elevat quan observem les taxacions. Aquests quatre ordes religiosos recullen el 65,90% de tota la terra taxada al clergat regular i el 63,37% de la rematada al mateix clergat. El quadre I (Taula 7-2) ho palesa detalladament.

QUADRE 1. TERRA DESAMORTITZADA AL CLERGAT REGULAR

ORDE RELIGIÓS	FNQUES	JORNALS	TAXA (rals)	REMAT(rals)	COTITZACIÓ
Cartoixans	99	9.161	2.400.135	4.037.614	168
Benedictins	84	4.139	2.502.607	4.312.471	172
Cistercencs	134	5.141	1.829.397	3.410.306	186
Dominics	159	2.968	1.730.053	3.644.310	211
Mong Ensenyança	64	1.856	400.171	1.071.459	268
Agustins	69	487	796.091	1.393.731	175
Clarisses	52	208	496.455	810.238	163
Caputxinss	6	7	89.447	158.382	177
Mercedaris	49	356	604.230	775.939	128
Carmelites	39	231	642.417	885.152	138
Trinitaris	42	335	491.403	757.077	154
Mínims	4	344	167.754	420.559	255
Franciscans	13	22	121.005	207.091	171
Jesuïtes	14	324	6.733	20.734	308
Magdalenes	0				
Missionistes	38	304	223.995	765.343	342
Premonstratosos	3	1.533	225.800	769.399	341
Mong. Sta.Teresa	0				
Monges S.J.J.	5	945	115.500	125.100	108
TOTAL	874	28.361	12.840.193	23.564.905	184

Taula 7-2.

No obstant això quedar-nos amb aquesta dades i prou suposaria rebutjar part de la informació que ens poden donar les fonts documentals consultades per nosaltres. Hem decidit, doncs, afegir tres quadres sobre l'estructura de la propietat, l'estructura de la parcel·lació i la parcel·lació de la propietat reunint les dades de tot el clergat lleidatà desamortitzat. L'observació del quadre 1 ([Taula 7-3](#)) ens mostra una concentració important en els extrems. D'una banda, el grup de propietaris de més de 100 jornals, que són el 9,94%, concentren el 89,73% de la terra. Mentre que el 44,4% dels propietaris tenen com a màxim 6 jornals de terra i amb tot, no arriben a reunir el 0,8% de la terra subhastada a Lleida. Malgrat tot, hom no pot oblidar el grup dels propietaris mitjans, de 15 a 75 jornals, que serien el 22,65% i que aclaparaven solament el 6,04% de la terra desamortitzada.

El Quadre 2 ([Taula 7-4](#)) palesa unes dades semblants. El 80,34% de les parcel·les tenen menys de 6 jornals, i solament suposen el 17,04% de la terra desamortitzada. De fet era més freqüent tenir parcel·les petites entre el clergat secular que entre el clergat regular. Són poc importants les parcel·les mitjanes com tampoc no ho eren els propietaris mitjans. En aquest grup solament hi hem trobat el 5,87% de les finques, i tot plegat sumen el 14,67% de la terra desamortitzada. Però semblantment al Quadre 2 ([Taula 7-4](#)), quatre parcel·les de més de 100 jornals aclaparen el 68,68% de la terra desamortitzada. Podríem dir que l'estructura de la propietat mostra una concentració més important en els extrems que l'estructura de la parcel·lació. Així doncs, cal pensar en un tercer quadre: el de la parcel·lació de la propietat.

Novament el 3,89% dels jornals es distribueixen entre el 55,9% dels propietaris que tenen fins a 4 parcel·les. D'altra banda, el 6,21% dels propietaris té més de 20 parcel·les i naturalment el 68,44% dels jornals subhastats.

No hem observat aquesta concentració exagerada de terres en poques mans en cap de les quatre zones geogràfiques en què hem distribuït la província en el capítol 6. Convé tenir present que les terres desamortitzades al clergat durant aquests anys no es corresponen a la mitjana de les terres de la província de Lleida. De fet, que les terres del clergat eren de millor qualitat que la resta era una sospita que teníem en diferents apartats del capítol 6 (preu de la

terra, rendiments, qualitat de les terres,...).

**QUADRE 1. ESTRUCTURA DE LA PROPIETAT DE LES TERRES
DESAMORTITZADES A LLEIDA.**

GRUPS	PROPIETARIS	%	JORNALS	%
0-1	37	11,49	34	,09
1-2	34	10,56	58	,16
2-3	35	10,87	87,50	,20
3-4	7	2,17	25,69	,06
4-5	22	6,83	92,42	,19
5-6	8	2,48	41,12	,10
6-7	8	2,48	48	,11
7-8	10	3,11	71,10	,17
8-9	8	2,48	64	,15
9-10	8	2,48	72	,17
10-15	30	9,32	367,50	,86
15-20	16	4,97	260,96	,61
20-25	11	3,42	243,54	,57
25-30	6	1,86	157,02	,37
30-35	7	2,17	226,03	,53
35-40	6	1,86	219	,51
40-45	8	2,48	339,04	,79
45-50	3	93	136,80	,32
50-60	6	1,86	313,02	,73
60-70	4	1,24	261	,61
70-80	6	1,86	426,60	1,00
80-90	6	1,86	487,20	1,14
90-100	4	1,24	369,20	,86
+100	32	9,94	38455,26	89,73
TOTAL	322	100	42856,10	100

Taula 7-2.

**QUADRE 2. ESTRUCTURA DE LA PARCEL·LACIO DE LES TERRES
DESAMORTITZADES A LLEIDA.**

GRUPS	FINQUES	%	JORNALS	%	J/F
0-1	523	18,59	243,19	,57	,46
1-2	561	19,94	751,74	1,75	1,34
2-3	394	14,01	902,26	2,11	2,29
3-4	304	10,81	1009,28	2,36	3,32
4-5	254	9,03	1097,28	2,56	4,32
5-6	224	7,96	1189,44	2,78	5,31
6-7	76	2,70	476,52	1,11	6,27
7-8	54	1,92	392,04	,91	7,26
8-9	44	1,56	362,15	,85	8,23
9-10	28	1,00	261,80	,61	9,35
10-15	129	4,59	1523,67	3,56	11,81
15-20	52	1,85	878,31	2,05	16,89
20-25	37	1,32	818,76	1,91	22,13
25-30	18	,64	482,57	1,13	26,81
30-35	13	,46	412,33	,96	31,72
35-40	6	,21	223,75	,52	37,29
40-45	16	,57	673,43	1,57	42,09
45-50	5	,18	231,50	,54	46,30
50-60	13	,46	682,33	1,59	52,49
60-70	1	,04	65,75	,15	65,75
70-80	4	,14	295,10	,69	73,78
80-90	3	,11	258,10	,60	86,03
90-100	2	,07	190,10	144	95,05
+100	54	1,92	29434,60	68,68	545,09
TOTAL	2813	100	42856,10	100	15,24

Taula 7-4.

**QUADRE 3. PARCEL·LACIO DE LA PROPIETAT DE LES TERRES
DESAMORTITZADES A LLEIDA.**

FINQUES	PROPIETARIS	%	JORNALS	%
1	79	24,53	302	,70
2	46	14,29	550	1,28
3	28	8,70	204	,48
4	27	8,39	614	1,43
5	17	5,28	1977	4,61
6	16	4,97	994	2,32
7	16	4,97	224	,52
8	9	2,80	270	,63
9	17	5,28	373	,87
10	6	1,86	163	,38
11	11	3,42	2464	5,75
12	4	1,24	362	,84
13	4	1,24	19	,04
14	5	1,55	756	1,76
15	4	1,24	187	,44
16	1	,31	567	1,32
17	1	,31	451	1,05
18	8	2,48	610	1,42
19	0	0	385	,90
20	3	,93	2053	4,79
MÉS DE 20	20	6,21	29331	68,44
TOTAL	322	100	42856	100

Taula 7-5.

7.2.2. DESAMORTITZACIO DE BÉNS RUSTICS. CLERGAT SECULAR

D'antuvi constatem que el clergat secular és molt menys ric que el regular en qualsevol de les variables: té menys finques, més petites, més econòmiques, menys cotitzades i ja hem vist com en moltes d'elles ni tant sols es venia la propietat plena. Es posaven a la venda el 1842 quan començava l'anomenada desamortització d'Espartero. En canvi, el clergat secular es devia dedicar al préstec hipotecari. Ja veurem al capítol dels censals la importància d'aquest aspecte entre les activitats seculares.

No podem tractar més el clergat secular en un sol bloc. Cal distingir dos grups:

-els curats, beneficis, rectories,...

-els capítols i l'orde de Sant Joan de Jerusalem.

Els dos grups no tenen res a veure. L'oferta de terres dels capítols i de l'orde santjoanista consta de peces de bona qualitat, hisendes o heretats de dimensions de vegades considerables. El capítol més ric era el de Lleida, però on solament es remataren 22 finques de les 279 subhastades, seguit de La Seu d'Urgell i Solsona (amb finques com la "Torre del Bisbe" o "Castell del Remei").

CLERGAT SECULAR	JORNALS	FINQUES	MITJANA J/P
Orde Santjoanista	6.336	241	26,29
Capítols	4.365	343	12,72
Curats	1.461	598	2,44
Comunitats	1.203	249	4,83
Rectories	465	193	2,40
Beneficis	335	371	0,9
Santuaris	229	35	6,48
Parròquies	59	46	1,28
Confraries	42	12	3,5
TOTAL	14.495	2.088	6,94

Taula 7-6.

El grup dels curats, rectories,... comptava amb poca quantitat de terres i de qualitat inferior, malgrat que també hi ha excepcions. Per exemple, els curats de Peramola, Tarròs i Vilagrassa recullen el 69,57% de la terra desamortitzada a tots els curats. Segueixen les comunitats eclesiàstiques amb terres de cotització molt baixa, però ja veurem com la seva riquesa raïa en els censals.

Però a l'apartat de les cotitzacions a banda de les desviacions com la Mitra de La Seu d'Urgell amb quatre finques molt ben pagades, ja trobem els capítols amb remats que arriben a la xifra del 181%, és clar, sensiblement més baixa que la mitjana del clergat regular. Solament ells sols ja arpleguen el 59,53% dels diners bestrets en la venda dels béns del clergat secular. Tot això ja ens indica l'extraordinària discreció amb què es desenvolupaven les subhastes a partir de 1842, oimés quan recordem la xifra de béns tornats al clergat després del Concordat: 5.861 jornals 8 pórques.

En el quadre següent consten solament les 616 finques desamortitzades de les 2.088 que recollia aquest clergat. És a dir, que solament es venia la propietat del 29,5% de les finques. Potser ara veiem clarament la penúria del clergat secular tant sovint sospitada. Tanmateix, per la cotització s'observa que les seves finques no deurien despertar massa interès entre els compradors. Potser el cas més curiós és la Mitra d'Urgell amb una cotització quadruplicada amb escreix. Es tractava de 4 finques ubicades a Guissona, subhastades el dia

25 de maig de 1843, comprades el 30 d'abril de 1844 per Francesc Hugué, propietari de Guissona. Per tal de no enfarfegar tant aquest apartat amb quadres i gràfics, hem afegit al final del present capítol un annex A (ordes regulars) i un annex B (ordes seculars) on es recull informació detallada de cada casa desamortitzada.

QUADRE II. BÉNS DESAMORTITZATS DEL CLERGAT SECULAR

CLERGAT SECULAR	FINQUES SUBHAST.	FINQUES REMAT	FINQUES REMATADES			
			JORNALS	TAXA rals	REMAT rals	COT.
Orde Militar SJJ	52	15	500	198.880	198.880	100
Capitols	284	27	857	828.020	1.501.496	181
Parròquies	9	4	7	8.433	8.799	104
Rectories	17	15	51	39.530	40.048	101
Confraries	3	3	4	3.340	3.340	100
Col·legiata	14	0	7			
Priorat	12	8	11	26.045	27.205	104
Mitra	4	4	n.c.	15.490	67.370	435
Curats	88	86	184,20	323.167	450.413	139
Comunkats	125	105	359	204.277	213.887	105
Beneficis	8	8	n.c.	8.598	10.838	126
TOTAL	616	275	1.980,2	1.655.780	2.522.276	152

Taula 7-7.

7.2.3. VENDA I REDEMPCIO DE CENSOS EMFITEUTICS

A diferència d'alguns països europeus, a Espanya no s'aboliran els censos, sinó que passaran a ser una mena de contracte de particular a particular. Pel maig de 1837 es declara la...*"redención de censos, imposiciones y cargas, de cualquier especie y naturaleza, que pertenezcan a comunidades de monacales y regulares, así de varones como de religiosas cuyos monasterios o conventos hayan sido suprimidos o lo sean en un futuro"*... Per tant, doncs, qualsevol que volgués redimir el cens o càrrega que afecta les seves propietats, podrà demanar-ho a l'Intendent de la província, i aquest passarà instància a la *Contaduria del Ramo*. L'import de la redempció serà abonat en cinc pagues, però si durant tres mesos els emfiteutes no estan disposats a la redempció, els censos seran subhastats i adjudicats al comprador més arriscat. Per a aquests beneficiaris la forma de pagament serà la mateixa que en els altres béns desamortitzats.

El gran nombre de censos subhastats d'antuvi fa pensar que la redempció deuria ser gairebé nul·la. Les raons podrien ser diverses i alhora prou convincents, d'una banda potser cal atribuir al pagès un cert desinterès per tal d'obtenir la xifra de capitalització, a causa de l'elevat tipus d'interès en què es capitalitzaren els censos. La renda es comptà a l'1,5%, és a dir, el pagès havia de recollir l'import equivalent a 66 vegades la renda que pagava a l'antic titular del domini directe, o bé si voleu la renda corresponent a 66 anys. Compensava, per tant, seguir com a emfiteuta però ara de l'Estat. La xifra total de diners corresponent a les redempcions és de 20.611 rals solament el 0,79% dels esmerçats en les taxacions i l'1,93% dels bestrets en les vendes o remats.

Hom pot pensar que no tots els censos o "domini directe" surten a subhasta. Solament n'hem registrat 525 a la província de Lleida dels quals se'n vendran només 145. La xifra total de terra establerta era de 2.276,5 jornals, repartits entre les comarques de la plana, sobretot a les Garrigues. Els establiments predominaven bàsicament entre els curats i les comunitats

religioses, es tractava de parcel·les petites -no molt petites com els arrendaments-, i de qualitat variada, tampoc molt baixa.

Les vendes més importants es donen a la Segarra i a la Noguera. A la Segarra de 155 censos subhastats se'n vendran 54 i a la Noguera de 59, se'n vendran 46. Cal tenir en compte que prop del 80% de censos sortien a subhasta els mesos de juliol i agost de 1844, que la xifra de capitalització fou de 2.601.919 rals i que els 145 censos venuts pertanyen a finques urbanes i terra campa de certa qualitat.

Pel que fa a les poblacions amb més censos subhastats predomina Vinaixa amb 62; Biosca, 37; Solsona, 32 i Termens, 19. On se'n vengué més fou a Biosca (23 censos). En canvi no hem d'oblidar que a Torres de Segre es vengueren tots els censos subhastats (eren 7 solament, però que pertanyien a finques de certa qualitat). No obstant això part de les 55 poblacions on hem localitzat censos subhastats, la xifra era discreta, concretament el 69,09% de les poblacions comptaven amb menys de 5 censos. En algunes comarques (Pallars i Vall d'Aran) ni tan sols surten a la venda ni tampoc es redimeix cap domini directe, cal pensar doncs en aquesta mena de rebuig a la venda de censos i sobretot a la redempció.

Si ara ens fixem en els antics propietaris, la desamortització de censos afectà 70 cases. Un 69,09% d'aquestes cases comptava amb menys de 5 censos. De fet les dades són exactes a l'apartat anterior i és que en poblacions petites solament hi deuria haver una casa del clergat regular o secular que establís o almenys així ho palesen les dades.

La Comunitat de Vinaixa amb 62 censos, la de Biosca amb 37 i la de Solsona amb 32, serien les cases més riques i entre les més modestes hom pot esmentar el curat de Comabella amb solament 1 cens capitalitzat en 400 rals pertanyent a dues finques plantades amb vinya de 2 jornals 1 pórca de grandària i l'ermita de Sant Pere de Ponts amb 1 cens capitalitzat en 300 rals d'un jornal de terra erma situat al costat de l'ermita.

Hem de tenir en compte també els diners recollits en la capitalització dels censos de cada casa esmentada. És important palesar que el 87,14% de les cases comptaven amb censos capitalitzats per sota els 30.000 rals, mentre que la resta arriben a xifres prou elevades. Els únics censos rematats són els de la Comanda hospitalera de Torres de Segre, el Curat d'Altet, d'Arbeca, de Barbens, de Bellvís, de Castellnou d'Oluges, de Castellserà, de Ciutadilla, de Granyanella, de Montgai, de Rocafort de Vallbona, i de Vilanova de la Barca; els de la Comunitat de Preveres d'Agramunt, de la Comunitat Eclesiàstica de Biosca, els Canonges de Cardona, la Comunitat de Peramola, la Comunitat de Ponts, la Comunitat de Solsona, el Clergat Secular de Guissona; el Benefici del Sol Serrat de Ponts, el de Sant Miquel de Ponts, el dels Dolors de Ponts; l'ermita de Sant Pere de Ponts; les confraries de Santa Anna de Ponts, de Sant Esteve de La Fuliola, de Nostra Senyora del Camí de Granyena, de Sant Isidre d'Agramunt, de Minerva d'Agramunt i la Rectoria de Sanatüja.

7.2.4. SUBHASTA DE DRETS SENYORIALS

El conjunt de les rendes i els drets senyorials se sustentava en la possibilitat d'exigir als pagesos vassalls la confessió de llurs obligacions enfront del senyor. Rendes i drets podien pertocar al senyor tant en raó del domini d'aquest sobre el conjunt del territori com en raó de les terres tingudes en emfiteusi per cadascun dels cultivadors, fossin o no veïns del poble.

Totes les obligacions, individuals o comunitàries del vassall respecte al senyor quedaven recollides en el capbreu. Els exemples de les finques desamortitzades ens situen al clergat, tant a la banda de propietaris de les rendes senyorials com a la d'arrendadors

d'aquestes rendes. A finals de l'Edat Moderna els ingressos senyorials venien, bàsicament, de drets sobre la collita o el producte agrari i, per tant, variaven d'acord amb els guanys dels conreadors. Això tenia una part favorable per als vassalls, perquè tant els senyors com els arrendadors dels seus drets estaven directament interessats en la millora de la producció. En canvi, si la major part dels ingressos hagués procedit de censos fixos, l'interès dels senyors hauria estat, més aviat, el de mantenir els pagesos vassalls en una situació de quasi-misèria que hauria permès als senyors majors beneficis, bé mitjançant l'explotació usurària o bé mitjançant el monopoli fàctic de la venda de cereals.

Els drets senyorials subhastats són els següents: L'ONZÈ. De les càrregues proporcionals a la producció agrària l'onzè sembla ser dels més freqüents. És equiparable al delme pel fet d'ésser cobrat simultàniament. És tracta o bé d'un cens pagat a la propietat senyorial (tasca), o bé, més sovint, d'un censal originat per la liquidació d'un deute. Es subhastà l'onzè del terme de Sidamon pertanyent a la Comanda d'Espluga Calba, però no fou ni taxat ni capitalitzat.

El de Guardiola, Tossal Roig, Miravall, Devesa de Montellà i lo Bosc, pertanyent als Missionistes de Barcelona. Taxat en 33.000 rals.

L'onzena part dels fruits de D. Pere Escolà, D. Josep Jonan, D. Francesc Malgrat i D. Francesc Mitjana al terme de Cuberes que cobraven els Benets de Gerri. En aquest cas aquest orde religiós actuava d'arrendatari, mentre que en els dos anteriors es tractava d'una renda eclesiàstica cobrada, segurament, per un arrendatari laic.

El SETZÈ. Aquest dret tan gravós es cobrava segurament per la moltura de l'oli o del blat. De tota manera, Gaspar Feliu observa que el dret del molí de farina era encara més elevat: un vint-i-quatrè a la Baronia de Bellpuig. De tota manera cal no oblidar que els molins deuien tenir les seves despeses de construcció i de manteniment, de fet, el millor guany del senyor era el de controlar la collita de les olives i els fraus en el delme.

Se subhastà el setzè cobrat pels Trinitaris i Dominics de Balaguer per una peça de terra de 115 jornals situada al mateix terme però en principi ni tan sols es taxà. Posteriorment el dia 16 de juny de 1849 el setzè dels Trinitaris fou adquirit per Pere Mas de Balaguer, però el preu no consta en cap lloc. Ara bé, en aquest anunci no ens queden clares algunes coses, ni si el setzè era cobrat per la moltura del blat o de l'oli, ni si era cobrat pels dos ordes religiosos conjuntament, o bé cada un cobrava el seu setzè. De tota manera, l'adquisició de Pere Mas fa pensar que deuria ser cobrat per separat, a més, hi ha un fet molt clar, els anuncis de venda es presenten en dues dates diferents: el dels trinitaris se subhastava el 1846 i el dels dominics el 1848.

La Comanda Gran Priorat cobrava el setzè de 516,4 jornals de terra situats a Malpartit i Almacelles. Es tractava de lots de terra de dimensions mitjanes escampats per aquests dos termes. Es capitalitzava en 498.000 rals però no es taxaren. Tampoc no queda clar si era per l'oli o pel blat. De tota manera deficiències d'aquest tipus eren freqüents en els manuals d'escrivans i en els anuncis de venda.

El TERRATGE era exigit a les terres de l'orde de Sant Joan establertes a finals del segle XVIII. De fet el senyor que estableix conserva el terratge cobrat abans de l'establiment en un altre tipus de contracte. La proporció exigida no era igual a tots els termes, però podem fixar el terratge típic en 1/14. El 19 de maig de 1848 se subhastava el terratge que la Comanda de Pedrís cobrava als termes de Pedrís i Tarroja, taxada en 1.200 rals i no rematada; la mateixa data se subhastava el terratge d'Utxesa, Gebut, Adar i Carratalà de la Comanda de Torres de Segre, el 21 d'octubre de 1850 es reanuncia l'oferta però ara més explícita. La crònica del butlletí ens diu que a Utxesa es cobrava el terratge de 732 jornals, dels quals 242 eren de conreu i la resta pastura; el de Gebut, 1.416 jornals, 672 de conreu i la resta herbes,

tot es taxava en 52.000 rals i es capitalitzava en 210.000 rals. El de Gebut i Carratalà foren comprats per Francesc Esteve i Gaya, Josep Gaya i Antoni Palau, pagesos veïns d'Aitona; el d'Utxesa per Ignasi Gomà i Josep Escolà pagesos de Torres de Segre i el d'Adar per Josep Montagut i Josep Cebrià, hisendats d'Adar i veïns de Llardecans. Tots els esmentats pagaren en metàl·lic i en vuit pagues.

El SISÈ solament es troba documentat a la població de Torres de Segre, pertanyent a la Comanda d'aquest nom. Es tractava de pagar de tots els productes de l'horta de cada 6,5 parts, una. En altres poblacions era diferent, Enric Vicedo ha trobat que a Belianes hi ha terres que paguen quart i setena. De tota manera l'onzè era la quota més generalitzada. No fou ni taxat ni capitalitzat.

El LLUÏSME. Les prestacions de lluïisme i fadiga es troben al centre tant del sistema feudal com de l'emfiteusi. El lluïisme consisteix en el dret a una part del producte de la venda tant en el cas del feu com de l'emfiteusi. Aquests drets són de la major importància per al manteniment de les possessions i dels drets del senyor, car l'obligació de presentar al senyor noves escriptures perquè les firmi per senyoria era la millor manera, no solament d'obligar al pagament del lluïisme i censos endarrerits, sinó també d'evitar que, en successius traspassos, hom perdés la noció de la propietat del senyor sobre un determinat bé.

Durant la desamortització només se subhastà el dret a cobrar el lluïisme dels termes de Vincelló i Sidamon, però no es taxà.

LES HERBES. El domini del senyor sobre les aigües, herbes, camins, boscos i roques, és una conseqüència directa dels seus drets sobre el conjunt de les terres del poble i és, per tant, un dret clarament dependent del senyoriu territorial. Aquest domini és nominal perquè els senyors estaven obligats a cedir en empru als pobles. Ara bé, hi ha pobles que disposen lliurement de les herbes, d'altres que han de pagar el terç al senyor, i en altres casos trobem el senyor com a amo de part o de totes les herbes. En aquest cas se subhasten les herbes que pertanyien a amos absoluts. Aquests podien arrendar-les i exigir-ne el pagament del lluïisme a terç, com el de qualsevol altra venda. Aquest fet es donava a Vincelló i a Belcaire, per citar dos exemples de les finques subhastades i que tot seguit veurem. De vegades, com diu Gaspar Feliu, el senyor podia exigir-ne el terç sense arrendar-les.

Entre les herbes subhastades trobem les de: Vincelló pertanyent a la Comanda de Vincelló, i les de La Gilella i Penelles de la Comanda de Barbens.

En canvi les de Guardiola dels Missionistes de Barcelona les rematava Joan Puig i Coll per 33.000 rals el dia 31 de maig de 1845 i el 25 d'agost de 1847 ja tenia el deute resolt.

Les herbes de Montalbà del Monestir de Santes Creus rematades per Manuel Tubau el 29 de setembre de 1848.

Les de Belcaire, Filella i Pinell taxades en 55.466 i rematades en 306.500 rals per Marià Agelet de Lleida el 29 de novembre de 1844. Abans les cobrava el Monestir de Poblet.

Les dels termes de Montalé i Bullidor pertanyents al Monestir de Montserrat comprades per Jaume Cериola per 760.000 rals el 13 d'octubre de 1844.

Els Dominics de Tremp tenien dret a les herbes de 160 jornals de terra del Mas Clariana de Ponts, essent adquirides per Jaume Seix i Gallart de Tremp el dia 14 de maig de 1846 per 8.500 rals junt amb altres peces de terra.

En conjunt es tracta d'una cinquantena d'anuncis pertanyents a catorze cases però que aportaren a Hisenda 1.281.500 rals on naturalment no manquen els compradors benestants.

7.2.5. ARRENDAMENTS SUBHASTATS

Arran de la desamortització a Lleida tenim ocasió de conèixer l'arrendament de 849 parcel·les pertanyents al clergat secular, bàsicament als curats, rectories i beneficis; però també comptem amb una mostra del clergat regular. Es tracta de finques preparades per a ser taxades i, per tant, subhastades. Amb l'accés al govern dels moderats decideixen suavitzar les vendes. Tenim notícia d'aquestes parcel·les pels llibres de comptes del clergat on s'enregistren les propietats tornades al clergat.

Curiosament aquests llibres es converteixen en una font d'informació important per tal de saber les condicions de pagament, el tipus de contracte de conreu, el nom de l'arrendatari, el lloguer anual i la data de finalització. El nou propietari haurà de decidir si vol o no seguir amb el mateix arrendatari a partir de la data de cloenda. D'antuvi cal diferenciar entre les peces que pertanyen al clergat regular o als capítols, i les que són del clergat secular (curats, rectories i beneficis). Les primeres eren terres de certa qualitat i grandària. Cal pensar, doncs, que després de la publicació de les condicions es deurien reunir els pagesos interessats i entre ells s'apujava el preu de taxació. Certament la puja deuria dependre de la qualitat de la terra.

Si ens fixem en el preu mitjà de l'arrendament d'una terra campa de secà pot oscil·lar entre 30 i 50rs/jornal (depèn de la qualitat) i una de regadiu 90-200rs/jornal, si és horta de regadiu i de primera qualitat pot arribar a 720rs/jornal; la vinya 80rs/jornal; el bosc i la terra erma entre 3 i 12rs/jornal. Una terra campa pot ser 10 vegades més cara que l'erma, però entre 13 i 23 vegades més econòmica que l'horta de regadiu.

Ja hem vist en el capítol 6 (punt 6.9.3.) les característiques d'aquest tipus de contracte. Aviat hem observat que el nom dels arrendataris es començava a repetir. Potser es deuria tractar de famílies molt relacionades amb el clergat mitjançant alguns beneficis. Naturalment, aquestes famílies no treballen la terra, sinó que la subarrenden o de vegades la donen a parceria. No obstant això, tot feia pensar que a la primera oportunitat aquestes famílies que secularment comptaven amb l'arrendament d'unes terres les adquiririen. Però no és així: hi ha una manca de permeabilitat entre el *propietari* i l'*arrendatari*, que sovint és propietari de ben poca cosa. Es manté, doncs, en la mateixa òrbita tot i que part d'ells comptaven amb prou diners per comprar les terres.

7.2.6. VENDA I REDEMPCIO DE CENSALS.

Durant els anys estudiats a Lleida s'havien posat a la venda 10.821 censals pertanyents a 285 cases censalistes. Però solament 721 censals (6,62%) de 10 cases censalistes foren adquirits per 23 compradors, dels quals 11 redimien el seu censal i a més n'adquirien d'altres. L'Estat -esdevingut ara censalista- seguia cobrant la resta.

Quant als censalistes més importants són el clergat secular amb 6.060 censals i per sota hi trobem el clergat regular amb 4.761; no obstant això, les grans cases censalistes eren del clergat regular que prestaven xifres més elevades alhora que cada casa tenia més censals. Els censataris d'uns i altres seran diferents.

QUADRE III. CENSALS DEL CLERGAT REGULAR.

	CENSALS	CAPITAL/rs.	MITJANA CENSAL/rs.
Trinitaris	497	748.123	1.505,27
Mercedaris	299	501.667	1.677,81
Dominics	452	861.577	1.906,14
Franciscans	272	540.254	1.986,22
Agustins	374	647.526	1.731,35
Ensenyança	190	511.845	2.693,92
Clarisses	61	200.791	3.291,65
Missionistes	36	70.047	1.945,75
Carmelites	926	1.697.477	1.833,12
Mínims	26	30.346	1.167,15
Jesuïtes	131	235.078	1.794,48
Inquisició	2	93.899	46.949,52
Bernats	784	1.815.187	2.315,28
Benets	463	874.774	1.889,36
Cartoixans	246	497.247	2.021,32
Premonstratessos	2	4.266	2.133
TOTAL	4.761	9.330.104	1.959,69

Taula 7-8.**QUADRE IV. CENSALS DEL CLERGAT SECULAR.**

Curats	1.509	1.392.416	922,74
Rectoria	793	687.925	867,49
Capítols	97	149.004	1.536,12
Beneficis	1.271	1.664.219	1.309,37
Ermites	196	202.294	1.032,11
Comunitat	2.097	9.770.829	4.659,43
Confraries	97	615.618	6.346,57
TOTAL	6.060	14.482.305	2.389,81

Taula 7-9.

El clergat secular comptava amb 6.060 censals posats a la venda, dels quals cada comunitat en prestà 2.097 i, sorprenentment, dels capítols només 97. Tot això ens fa pensar en els estudis d'Enric Vicedo, segons el qual el Capítol de Lleida a finals del segle XVIII havia reduït l'adquisició de censals. Ara bé, les causes poden ser vàries, des dels canvis de preferència en la gent que crea el censal a la preferència per prestamistes laics, o senzillament, la reducció de la demanda de crèdit en unes zones determinades i en moments determinats. De tota manera, aquesta darrera hipòtesi no és massa vàlida, perquè aleshores cap altra institució religiosa comptaria amb censals. Cal pensar, doncs, com insinua Vicedo en el cas del "boicot" alhora de crear el censal amb una determinada institució? Els plets antisenyorials potser ens donarien força arguments.

Hem vist en el quadre IV ([Taula 7-9](#)) que les comunitats són les que prestaren més censals i hi esmerçaren un volum més alt de diners. La xifra de rals prestats per les comunitats suposa el 67,46% del volum dels censals del clergat secular. Concretament, tres comunitats enregistren les xifres de censals més elevades i més cares, són la comunitat de Cervera, la de Balaguer i la de la Seu d'Urgell. Solament les tres ja reuneixen el 82,38% del capital bestret per les comunitats i el 75,48% del clergat secular.

Si ens fixem en la distribució geogràfica del capital prestat, Lleida segueix en primer lloc, però molt a prop es troba la Seu d'Urgell i Balaguer. Tres dels seus censalistes reuneixen el 44,04% del capital prestat a la província de Lleida pels ordes religiosos. Si a més hi afegim

Cervera i Tàrraga, les cinc ciutats suposen el 60,21% del capital i el 43,19% dels censals manllevats a Lleida.

D'altra banda, es nota la relativa importància econòmica dels censals prestats a Lleida. Si hi afegim la variable censals/capital, els més cars són els de Cervera i a certa distància apareixen els de la Seu d'Urgell i Balaguer. No sabem per què però s'observa una certa originalitat en el món hipotecari cerverí: pocs censals prestats per poques cases i cars.

Les poblacions amb una xifra més elevada de censals per casa són Ciutadilla, Balaguer i Vallbona de les Monges, però si ens fixem en el nombre d'habitants per cada préstec es fa palès un grau considerable de desigualtat en el repartiment dels endeutats. Al costat de poblacions com Barbens o Tornabous on cada habitant deuria estar empenyorat almenys dues vegades, hi ha poblacions com Agramunt i Solsona on de cada 19 i 15 habitants solament 1 devia un censal. La diferència dels dos extrems, poblacions *molt endeutades-poblacions menys endeutades*, ens fa pensar en un altre concepte: la importància de l'element forani.

7.2.6. DESAMORTITZACIO DE FINQUES URBANES

La xifra total de finques urbanes subhastades era de 276. Les finques venudes es podrien classificar en dos tipus: les dedicades a habitatge (cases) i les que comportaven instal·lació d'infraestructures (forns, molí d'oli i molí de farina). A banda dels convents que sovint foren destinats a fàbriques o equipaments. Mereixen una explicació a part la farmàcia de Linyola, que pertany a la comunitat del mateix municipi, o el canal de pedra amb pous de l'orde cartoixana de Scala Dei; cap de les dues finques fou adquirida.

És freqüent la combinació terra-casa, convent-hort, o casa amb forn, trull i cup. Cas a part serien les hisendes i heretats on habitualment no hi manca res: casa, terra, horta, celler, trull, cup, palleres, magatzems, molins i ferraginars. De fet en aquest món de les finques urbanes, totes podien servir per obtenir rendiments econòmics, perquè sovint es remataven per llogar-les posteriorment (cas de cellers, sitges, quadres, palleres, o bé les mateixes cases de la ciutat de Lleida).

El clergat regular comptava amb 181 finques (totes venudes) i el clergat secular amb 95, de les quals solament es vengué 40. El preu total de taxació era de 9.039.870 rs. Els cartoixans i les clarisses són els propietaris de més finques, però les més cares en xifres absolutes són les de les clarisses i les més cotitzades les de les magdalenes. Pel clergat secular totes aquestes variables les reuneixen els capítols.

La xifra de cotització és baixa: 169% pel clergat regular i 147% pel clergat secular.

De les 276 finques subhastades, 92 es troben a Lleida, 17 a Castellans, 18 a la Seu d'Urgell, 8 a Juneda, 7 a Guissona, 6 a Cervera i la resta es distribueixen en les 60 poblacions restants.

7.3. DISTRIBUCIO GEOGRAFICA DE LES TERRES DESAMORTITZADES

En el capítol 6 quan estudiàvem les relacions socials del camp lleidatà decimonònic, havíem arribat a una ordenació del territori on es dibuixaven quatre zones que potser no coincidien ben bé amb la divisió comarcal. De fet, dur a terme un estudi metòdic d'aquesta classificació no ens ha estat gens avinent, bàsicament per la manca d'estudis "locals" que ens

permetin elaborar models força aproximats.

D'antuvi havíem descrit quatre tipus d'estructura de la propietat força diferents: la muntanya, la plana, el Solsonès i la Segarra. Ara bé, les terres desamortitzades a cada un d'aquests indrets són de qualitat semblant a la resta de terres d'aquestes contrades? Potser el clergat té les millors? Certament l'única comprovació realitzada ens ha mostrat que el clergat tenia terres de qualitat millor que les cadastrades arreu.

Encetem, doncs, aquesta comprovació a tota la província. Per dur a terme aquesta tasca comptem amb les 3.143 finques i els 42.856 jornals subhastats.

Amb aquestes dades hem elaborat tres taules: una amb la parcel·lació de la propietat, una altra amb l'estructura de la propietat i la darrera amb l'estructura de la parcel·lació. Aquestes tres taules es repetiran per a cada una de les quatre zones definides abans. En principi hem rebutjat elaborar la xifra mitjana de jornals/propietari o de jornals/parcel·la. És clar que es tracta d'una variable molt útil, però en aquest món de situacions extremades que seguidament observarem és ben poc interessant. Potser la Plana és l'únic lloc on aquesta informació esdevé adient.

7.3.1. VENDES

Aquest quadre V (Taula 7-10) ens mostra el conjunt de finques comprades a la província de Lleida, classificades segons la seva grandària. Hem respectat la divisió habitual a l'hora de distribuir jornals i grups.

QUADRE V.FINQUES VENUEDES A LES COMARQUES SEGÜENTS/Jornals.						
COMARQUES	0-6	6,1-9	9,1-15	15,1-100	+100.	Jorn
	A	B	C	D	E	TOTAL
URGELL	124	14	15	10	11	174
GARRIGUES	92	14	25	25	12	168
SOLSONES	86	--	1	3	9	99
PALLARS SOBIRA	17	--	1	1	0	19
PALLARS JUSSA	7	2	1	2	1	13
SEGARRA	255	14	21	17	2	309
ALT URGELL	77	4	12	2	0	95
SEGRIA	88	3	15	14	5	125
NOGUERA	98	7	15	18	3	141
TOTALS	844	58	106	92	43	1143
PERCENTATGES	73,84	5,07	9,27	8,04	3,76	100%

Taula 7-10.

No insistirem en el predomini de les terres de dimensions reduïdes, molt petites (grup A). El quadre V (Taula 7-10) mostra que el 73,84% pertanyen a aquest grup, predominen al Solsonès on el 86,86% són peces de tipus A i a la Segarra on el 82,52% també són l'il·liputenques. Els Pallars són comarques poc afectades per la venda de terres i la Vall d'Aran ni tan sols l'hem enregistrar, solament es posaven a la venda terres de la rectoria d'Arròs que no s'arribaren a taxar.

Si al grup A afegim el B veurem que dels 902 lots de terra subhastats (petits i molt petits) solament donaran lloc a 116 nous propietaris; la resta serà adquirida per compradors que reunien uns quants lots o bé per gent que ja n'era la propietària. Per tant, l'extremat esmicolament de la terra no evità la seva concentració.

Aquests 116 nous propietaris oriünds de 43 poblacions diferents adquiriren els seus béns, o bé al lloc de residència o bé en poblacions veïnes molt pròximes. Fins a cert punt és lògic pensar que pagaren en metàl·lic i en 20 pagues, fet a més comprovat. Més del 80% sorgeixen a partir de 1842 amb la reforma d'Espartero i la posada en venda de les terres del clergat secular.

Per què no hi accedí més el propietari l'il·liputenc, o el no propietari? No oblidem les conclusions del capítol anterior, on dèiem que a Lleida predominava un tipus de comunitat pagesa caracteritzada per una sèrie de pautes: conreu cerealista, rendiments baixos, poc reg, poques hortes, propietats petites i endeutament progressiu. En síntesi, poca modernització de l'agricultura i una lenta penetració del capital urbà al camp caracteritzen els moments previs a la desamortització. Aquest capital urbà serà precisament el beneficiari de la venda de terres en subhasta pública. Poc a poc, el pagès-treballador es convertirà en arrendatari o assalariat d'aquests grups, procés que s'agreujarà durant tot el segle XIX.

Les peces mitjanes (grup C) predominen a les comarques de la plana. Es tracta de 106 finques comprades per 23 nous propietaris, tots ells relacionats amb el comerç i/o les professions liberals i residents en poblacions més grans o bé a Lleida o Barcelona. Però, aquests nous propietaris què faran amb les seves terres? Potser les arrendarien en contractes més o menys favorables. Les seves adquisicions s'escampen en un període dilatat entre el 1838 i 1851 i paguen o bé en títols o bé títols i metàl·lic. Així doncs, el preu de remat els resultava força econòmic.

Els grups D i E, grans i molt grans, foren adquirides, en part, per pocs compradors que recullen grans hisendes. Aquests lots es vengueren tots sense excepció, pagats en títols, en cinc pagues i la compra fou primerenca i ràpida. Hem d'afegir que pertanyien als ordes religiosos regulars, bàsicament (sobretot monàstics).

Es tracta de boscos com els del Solsonès o de prats com els de Castellidans, sobretot, però també comptaven amb terres de bona qualitat. Particularment sospitàvem que potser les terres del clergat eren sensiblement millors que la mitjana de les terres lleidatanes. Solament hem resolt la seva comprovació a Balaguer i a La Seu d'Urgell amb resultats afirmatius. Fixem-nos en el llibre de fitació (apeo) de 1848 a Balaguer mostra que el 48,24% de les terres eren de regadiu, i que el nombre d'hortes era de 307, en canvi els ordes religiosos comptaven a la mateixa població amb el 68,42% de la terra de regadiu i el 50% de terra horta del total desamortitzat a les cases de religiosos de Balaguer.

7.3.1.1.Desamortització per comarques

Es tracta de presentar tota la informació de les finques subhastades pertanyents a cada comarca. Cal tenir en compte que sovint ordes religiosos foranis tindran propietats en altres poblacions. Quan analitzem els beneficiaris veurem que la situació es repetirà. De tota manera, aquest comportament és més habitual quan les superfícies de les finques són grans i quan els compradors són més importants. Bàsicament el clergat regular s'afegirà més a aquest comportament que el clergat secular, a excepció dels capítols, però fins i tot el Gran Priorat de Sant Joan de Jerusalem manté aquest comportament.

7.3.1.1.1.Comarques Muntanyenques.

A les comarques que integren la part muntanyenca la desamortització va afectar poc. Com veïem en el capítol 6 part de les terres eren comunals. Cal destacar la poca concentració de finques. Prop de la meitat de propietaris té fins a 4 finques, tot i que no reuneixen més del

9% dels jornals subhastats. Per circumstàncies geogràfiques a la muntanya, per tenir moltes terres cal tenir bastants finques, però tampoc és freqüent tenir-ne moltes. Com també havíem vist al capítol 6, les terres del clergat segueixen patint l'absència de parcel·les mitjanes. El quadre 5 ([Taula 7-19](#)) de l'Annex 2 ens mostra una polarització extremada. Vegeu com el 45,16% dels propietaris són "molt petits" i solament reuneixen l'1,76% de les terres. Bàsicament es tracta de terres procedents del clergat secular. A l'altre extrem copsem que solament tres propietaris reuneixen 1.007 jornals. Són, entre altres, el prats dels jesuïtes reunits a base d'unes quantes parcel·les. De fet aquesta informació es pot completar amb l'observació de l'estructura de la parcel·lació, on se'ns informa que el 86,07% de les finques són molt petites i que solament recullen el 24,91% dels jornals subhastats. Convé insistir que el clergat muntanyenc tenia les terres a les seves poblacions o a les veïnes. Lluny quedava l'exemple del Monestir de Poblet i de Scala Dei.

-L'Alt Urgell. Comarca muntanyenca, amb un determinat tipus de conreus que es reflectirà en els preus de venda de les finques.

El clergat regular comptava en aquesta comarca amb 507 jornals, dels quals una part important pertanyen als jesuïtes de La Seu (324 jornals 6 pórques) als dominics de La Seu d'Urgell (103 jornals 10 pórques), i als agustins també de La Seu (78 jornals 7 pórques). El clergat secular tenia, en canvi, propietats més reduïdes; entre les institucions més importants cal esmentar el Capítol d'Organyà amb 162 jornals 8 pórques i el Curat de Castell·llebre de Peramola amb 59 jornals 1 pórca. Els ordes foranis amb propietats en aquesta comarca foren els dominics i les clarisses de Puigcerdà, que tot plegat suposen la xifra de 189 jornals 5 pórques.

En línies generals, les propietats desamortitzades a la comarca alt-urgellenca són el 2,50% dels béns posats en venda a la província de Lleida.

-Pallars Sobirà.

Cas semblant a la seva comarca homònima: poc clergat i poques terres posades en venda. Solament 249 jornals 2 pórques, dels quals 101 ja pertanyen als benets de Gerri i 134 als bernats de Lavaix. Tot plegat suposa el 0,58% de les vendes de la província.

-Pallars Jussà.

Comarca extraordinàriament pobra en cases de religiosos i en béns posats en circulació. Solament hem registrat la xifra de 243 jornals 8 pórques, dels quals 241 jornals ja pertanyen als dominics de Tremp, i la resta, són ja petites finques de la Rectoria de Brenuí. El Pallars Jussà, aportava doncs solament el 0,56% dels béns desamortitzats a la província de Lleida.

7.3.1.1.2. Part Central.

Per a inserir-nos en el Solsonès tenim poques dades. La desamortització solament afectà 7 cases de religiosos entre el clergat regular i secular. El Solsonès, segons aquestes finques, seria una zona de boscos i de petites parcel·les (no molt petites) dedicades a la vinya i a la boïga. Els ordes religiosos amb propietats de "més de 100 jornals" reunien el 97,87% de les terres. Hem de recordar que la presència de bosc era molt important. Sens dubte, era una font de recursos gens menyspreable. Hem de fer esment al Capítol de Solsona que, malgrat ser un gran propietari, tenia les seves terres a Torre Neral (precisament coneguda també com a Torre del Bisbe). Si ara ens fixem en la presència de parcel·les "molt petites" veurem que el 82,82% pertanyen a aquest grup, però solament reuneixen el 2,37% dels jornals subhastats, mentre que 9 boscos ja suposen el 94,95% dels béns.

-El Solsonès.

La quantitat de terra oferta en aquesta comarca fou de 4.459 jornals 8 pórques, xifra que és el 10,40% del total lleidatà. En aquest cas, però, hi trobem poc clergat, fet prou xocant

perquè com a norma general hom pot pensar que una seu episcopal sempre atreu cases de religiosos. Cal, però, recordar l'originalitat i la poca importància de la seu de Solsona, que romandria part del segle XIX sense bisbe.

La distribució de les terres venudes o, si més no, posades a la venda, és la següent: 2.551 jornals dels dominics de Solsona, principalment eren boscos i terra erma; les monges de l'ensenyança de la mateixa vila, amb 1.812 jornals, també de bosc. El clergat secular, aportava com sempre, xifres més baixes, entre les quals observem els 17 jornals del Curat del Pinell, els 759 jornals del Capítol de Solsona i finalment, les propietats de Scala Dei a Pinell (145 jornals, terres de past i una mica de conreus de secà).

7.3.1.1.3. La Segarra.

És una zona sensiblement diferent. Aquí per tenir moltes terres calia reunir moltes finques. L'única excepció és l'Hisenda Condals del Monestir de Montserrat. Si observem la distribució dels propietaris entre els grups de parcel·les veurem que el 40% té menys de 6 parcel·les. En canvi, aquesta xifra al cadastre de Portell era de 87,24%. D'altra banda el grup de "més de 20 finques" recull el 47,28% de la terra desamortitzada a la Segarra. Si novament ho comparem amb el cadastre de Portell la xifra era de 34%. El quadre 8 ([Taula 7-22](#)) mostra la presència d'11 propietaris amb propietats de "més de 100 jornals", que reuneixen el 62,92% de la terra subhastada. És clar que solament dues parcel·les superen els 100 jornals. Segons aquests quadres segarrencs podríem pensar que el clergat -forani o no- tenia terres bones, potser les millors. En qualsevol cas l'esquema observat amb la mostra de les terres desamortitzades a la Segarra ens serviria per ratificar l'esquema d'Enric Tello. En aquest cas la mitjana jornals/parcel·la era de 5,68, xifra molt més baixa que la dels altres tres grups, però més alta que la de Portell (2,74) on, a més, cap parcel·la superava els 35 jornals.

En aquesta comarca es posaven a la venda 2.608 jornals 6 pòrques, dels quals 776 jornals pertanyien al clergat regular; al clergat secular, 693 jornals 6 pòrques i als ordes foranis 914 jornals.

Cal destacar certa uniformitat, potser l'excepció principal fou l'orde monacal de Montserrat, que comptaven amb 630 jornals 6 pòrques als termes de Sant Pere dels Arquells i Cervera.

La comarca aportava, doncs, el 6,08% de tots els béns desamortitzats a la província de Lleida.

7.3.1.1.4. La Plana.

Aquí l'estructura que es deriva de les terres desamortitzades al clergat no s'assembla gens a l'estructura de la propietat que nosaltres havíem estudiat al capítol 6 amb l'ajut de diferents cadastres. A Balaguer el 74,34% dels propietaris tenien una sola parcel·la i a Lleida el 49,97%. Però a les terres desamortitzades del clergat aquesta situació es dona solament en el 5,81% dels propietaris. La gamma de la distribució parcel·lària és certament variada i força homogènia. Aquesta homogeneïtat desapareix a la columna dels "jornals", quan aquests grups tot plegat sumen xifres baixes. Solament dos cops s'arriben a superar els mil jornals, llevat del grup de més de 20 parcel·les, que concentra moltes finques i molt grans. Són les heretats dels ordes religiosos foranis que sovint ens han distorsionat totes les estadístiques. Un altre concepte seria l'estudi de la variable "jornals/propietari". Al clergat la xifra mitjana és de 397,952 jornals, xifra molt allunyada de la de Balaguer que era de 10,92 o de la de Lleida que se situava en 5,81 jornals.

A l'hora d'estudiar l'estructura de la propietat hom pot veure una distribució homogènia de propietaris entre tots els grups de jornals, llevat del grup 10-15 jornals. El 10,47% dels propietaris-els de +100 jornals-, que són foranis, reuneixen el 93,95% de les

terres desamortitzades a la Plana. El predomini de les parcel·les grans és important. Totes eren utilitzades per a prats. Eren els grans prats de l'orde de Poblet i de Scala Dei. Fins aquí hem vist que el clergat té moltes finques i moltes terres; ara bé, té les millors? Si recordem el capítol 6, es deixava prou clar que la terra a la província de Lleida era de qualitat baixa, amb rendiments discrets i amb oscil·lacions accentuades. Totes aquestes característiques les mostren les terres posades a la venda durant la desamortització. Ara bé, si recordem el preu/jornal de la terra subhastada era certament cara. Davant aquesta reflexió cal pensar si les terres estaven supervalorades o bé eren realment les millors.

D'altra banda l'estructura de la parcel·lació a la Plana ens mostra que el 69,62% de les finques arriben a tenir 6 jornals com a molt i reuneixen el 12,48% de les terres. Aquesta presència de parcel·les petites és més semblant al cas de Balaguer (cadastre de 1848) que al de Lleida (cadastre de 1840) on el volum de parcel·les molt petites era de 91,59%. Seguint l'observació del mateix quadre 6 ([Taula 7-20](#)) cal esmentar la presència de 31 parcel·les "molt grans" que tot plegat sumen el 74,49% de la terra. A més si utilitzem la mitjana jornal/finca és de 17,01, quan a Balaguer era de 7,58 i a Lleida de 2,41.

-Les Garrigues.

Aquesta comarca ja suposa una mobilització important de béns, concretament el 40,51% de la terra subhastada. Es tracta d'ordes foranis, monàstics i cartoixans, amb propietats a les Garrigues, principalment dedicades a pastures. La cartoixa de Scala Dei comptava amb 7.224 jornals al terme de Castellldans, el Monestir de Montserrat amb 3.654 jornals 11 pórques al terme de Juneda i el Monestir de Poblet amb 59 jornals l'Albagès.

En canvi, ens trobem amb un cas força xocant: l'absència de clergat amb cases establertes a la comarca. Solament els carmelites calçats de Borges, que comptaven amb 95 jornals i les comandes santjoanistes d'Espluga Calba (14 jornals) i Granyena (5 jornals 11 pórques).

Dins el clergat secular predominen els curats, amb propietats mitjanes, excepte el de Vinaixa (236 jornals) que ja constitueix una excepció fins i tot dins els curats. Tot plegat, la comarca contribuïa a la desamortització lleidatana aportant 17.362 jornals, xifra ja important, dins la mitjana que habitualment trobarem en les altres comarques.

-La Noguera.

Aporta el 16,48% de totes les terres desamortitzades a la província de Lleida. Predomina el clergat regular -fet habitual- amb 2.372 jornals 2 pórques posades en venda, dels quals els premonstratesos de Les Avellanes ja reuneixen 1.526 jornals, mentre que la resta d'ordes es mantenen amb aportacions de terres petites: dominics de Balaguer (148 jornals 10 pórques) o els trinitaris de Bellvís (71 jornals 7 pórques). Entre el clergat forani, cal esmentar el Monestir de Poblet amb 1.526 jornals 5 pórques ubicades principalment al municipi d'Algerri; o bé les monges de Montserrat, amb 310 jornals, i ja en quantitats inferiors, els missionistes de Barcelona amb 82 jornals 8 pórques.

El clergat secular,romania molt diversificat en parròquies, rectories, curats,... entre tots plegats suposen una xifra de 2.652 jornals, dels quals cal destacar el Priorat de Meià, amb 1.923 jornals com a entitat més rica; la resta segueix la tònica habitual de discreció.

Tot plegat la Noguera aportava 7.063 jornals de terres per a ésser adquirides.

-El Segrià.

Més varietat i més quantitat de cases de religiosos és la tònica habitual en aquesta comarca. Potser el fet d'ésser la capital del bisbat contribuï a aquesta atracció.

La xifra de béns subhastats fou de 7.494 jornals 4 pórques, fet que situa el Segrià entre les comarques més afectades per aquesta venda de terres, concretament, en tercer lloc, darrera de Les Garrigues i La Noguera.

La quantitat de béns desamortitzats al clergat regular, fou de 6.549 jornals, dels quals, una part important pertany a Comanda de Torres de Segre, 4.690 jornals i 944 jornals, a les monges santjoanistes d'Alguaire. De fet, l'orde militar de Sant Joan i el Monestir d'Escarp, amb 568 jornals ja suposen una aportació important. La resta, i dins el clergat secular, correspon al Capítol de la Catedral de Lleida, amb 241 jornals i al Curat de Bell·lloc amb 162 jornals de terra, que en aquest cas no foren ni venudes.

El clergat forani tenia poques terres, solament podem esmentar les monges bernardes de Tamarit (11 jornals), les clarisses de Tarragona (52 jornals) i el Monestir de Poblet (19 pórques).

La xifra de béns desamortitzats al Segrià fou el 17,48% del total provincial.

-L'Urgell.

Comarca on se subhastava el 5,37% de tots els béns posats en venda, concretament 2.302 jornals, distribuïts de la forma següent: Al clergat regular li foren desamortitzats 458 jornals, dels quals els trinitaris d'Anglesola (161 jornals) i els mercedaris d'Agramunt (167 jornals) esdevingueren els més afectats.

El clergat secular aportava la xifra de 513 jornals 7 pórques. En general, els curats eren força pobres a l'igual que, els beneficis.

Els ordes monàstics que més propietats tenien a la comarca foren el Monestir de Poblet, amb 1.233 jornals i el de Santes Creus, amb 97 jornals. Principalment ambdós monestirs dedicaven aquestes terres a prats de secà.

Si volem cloure aquesta mena de repàs detallat per l'estructura de les terres desamortitzades, caldria no oblidar que on es donen els propietaris més grans és al Solsonès (el 28,57% reuneixen el 97,87% de la terra), seguit de la Segarra (23,91% dels propietaris), de la plana (10,47% dels propietaris) i de la muntanya (9,68% dels propietaris). Els propietaris més petits a la muntanya (45,16%) seguida del Solsonès (42,86%), la plana (15,12%) i la Segarra (10,86%). Tot ens fa pensar que les grans parcel·les són al Solsonès, les més petites a la muntanya i on les parcel·les molt petites són menys petites és a la Segarra. Com veiem els trets són força diferents als descrits en el capítol sisè.

7.3.1.2. Desamortització per poblacions

Si abandonem l'estudi estrictament comarcal i ens fixem en les 131 poblacions on la desamortització afectà poc o molt, observarem que solament 21 suposen el 78,73% de les terres venudes, 10 el 63,29% i 1 el 22,55% (és Castellldans que, de fet hi hem afegit tots els masos de Scala Dei, malgrat que part d'ells ocupaven el terme de Borges Blanques i altres veïns).

A banda del volum de terres, a la llista que segueix hi hem indicat la xifra (%) de diners esmerçats en cada una de les poblacions. Novament ens trobem amb una concentració important: a 13 de les 131 ja s'inverteix el 58,75% del total. Són: Anglesola (2,26%), Balaguer (2,52%), Boldú (2,43%), Castellldans (11,008%), Cervera (3,06%), Ivars d'Urgell (2,05%), Lleida (18,45%), Pinell (2,54%), la Seu d'Urgell (3,40%), Solduga (2,60%), Torre Neral (3,16%) i Torrefarrera (2,79%).

Ara bé, en un intent de recollir les dues variables, més terra venuda i alhora més diners invertits, solament dues poblacions mereixen ser esmentades: Castellldans i Torre Neral, i a part caldria comentar el cas de la ciutat de Lleida, on les terres adquirides al terme municipal valien el 18,45% del total bestret a la província de Lleida. El cas pensem que necessita una reflexió o potser dues, d'una banda es tracta de terra de qualitat. De l'horta

lleidatana de regadiu ja hem comentat el preu per jornal i la seva ràpida adquisició; però també es tractaven de terres pròximament urbanitzables. Ningú no dubta que Lleida creixia, necessitava doncs un pla urbanístic imminent. Seguint la deducció, el propietari de terres pròximes a la ciutat podria convertir el sòl rústic en urbanitzable i, per tant, el negoci seria almenys important si la finca la podia conservar uns anys. Caldria documentar millor aquesta hipòtesi esbossada; en qualsevol dels casos no sembla gens desgavellada.

Per tal de resoldre la nostra preocupació sobre les preferències del comprador lleidatà hem decidit d'il·lustrar-ho amb aquest mena de síntesi:

COMPRADORS DEL POBLE DESAMORTITZAT		COMPRADORS DE POBLACIONS VEÏNES		COMPRADORS FORANIS*	
PROPIETAT	DINERS	PROPIETAT	DINERS	PROPIETAT	DINERS
INVERTITS	INVERTITS	INVERTITS	INVERTITS	INVERTITS	INVERTITS
27,58%	13,48%	6,61%	11,40%	65,80%	75,22%

*Hem considerat forani el comprador que resideix a més de 20 km de la terra adquirida. Lògicament amb les comunicacions del segle passat no es podien visitar les terres diàriament, almenys amb certa comoditat.

Taula 7-11.

Realment tot ens fa pensar que els compradors que podien escollir les terres sense tenir en compte la distància eren ja els compradors mitjà i gran. Potser com més solvent era el nouvingut menys li interessaven les variables distància i preu. Per distància ens referim respecte a la població on residia, perquè el comprador no conrearia les terres. I respecte al preu, aquest comprador pagaria en títols i, per tant, podia pujar el preu de la finca a la subhasta, si li interessava. I a l'inrevés, entre els compradors, diguem-ne, més pobres, a part de l'accés al preu interessaven altres característiques, però, sobretot, calia que la distància fos avinent, ja que es tractava de la "seva terra", on hi treballaria diàriament. Per tant, el temps del desplaçament era important.

Les preferències dels compradors petits sempre van dirigides cap a terres pròximes a la seva població, a ells van a parar el 27,58% de les terres venudes i potser també part del 6,61% de les terres ubicades en poblacions veïnes. En canvi, el nombre de finques és important. Els diners bestrets són solament un 25% del cost total de la desamortització a Lleida. En aquest grup podríem citar petits pagesos com Josep Hernández, Jaume Minguell o bé comerciants com Francesc Castellana de Tàrrega que adquirirà terra al terme de Falcons; Antoni Carulla, també comerciant de la mateixa ciutat comprarà terra a Vilagrassa, però aquests ja no depenien de la terra sinó que posteriorment l'arrendaren. Per això, la distància (reduïda en aquest cas) ja no era una variable important. Tampoc ho era per a Marià Agelet de Lleida nou propietari de terra a Salgar, Algerri i Albesa (377 jornals en total) o per a Pere Campí, resident a Lleida però oriünd d'Isòvol i nou propietari a Puigcerdà (prop d'Isòvol).

En canvi, cal comentar la importància dels compradors foranis (barcelonins bàsicament). Inverteixen força diners, el 75,22%; compren força terres, el 65,80%; però en poques finques, menys del 20%. En síntesi, els grans compradors de finques eren els lleidatans, però els grans compradors de terra els foranis.

Seguidament hem afegit una llista de les 131 poblacions amb béns desmortitzats i venuts. Al costat hi figura el percentatge de terres (%) i el de diners invertits. Per exemple a Agramunt es venia el 0,78% del total subhastat i es pagava el 0,79% dels diners bestrets a la província de Lleida, però aquest paral·lelisme no és freqüent, observeu la gran varietat de situacions que es donen, part d'elles comentades abans. En una nota s'afegeix el lloc de

residència dels nous propietaris.

7.3.1.3. ANNEX 1

POBLACIÓ	% DE TERRA	% DE DINERS
	DESAMORTITZADA	ESMERÇATS
AGRAMUNT	0,78%	0,79%
ALÀS	-	0,033%
ALBAGÈS	0,04%	0,15%
ALBATÀRREC		0,675%
ALBESA	0,04%	0,048%
ALCOGUL	0,012%	0,36%
ALENTORN	0,928%	1,112%
ALFARRÀS	-	0,03%
ALGERRI	2,14%	0,872%
ALGUAIRE	3,77%	1,617%
ALMENAR	0,044%	0,047%
ALMENARA	2,548%	0,179%
ALTET	-	0,003%
ANGLESOLA	1,568%	2,263%
ARBECA	0,024%	0,060%
ARTESA SEGRE	1,744%	1,17%
AMETLLA DE TÀRREGA	0,22%	0,11%
AVELLANES		0,08%
BALAGUER	1,66%	2,52%
BALDOMAR	-	0,010%
BALLTARGA	0,02%	0,23%
BARBENS	-	0,07%
BELIANES	-	0,0100/0
BELLCAIRE	8,66%	1,65%
BELLPUIG	0,084%	0,153%
BELLVÍS	0,284%	0,642%
BENAVENT DE SEGRIÀ	0,028%	0,155%
BERNET	0,004%	0,001%
BLANCAFORT	0,016%	0,03%
BOIX	-	0,004%
BOLDÚ	1,2%	2,43%
BORGES BLANQUES	0,74%	1,25%
BRENUI	-	2,48%
CEDÓ	0,028%	0,065%
CASTELLDANS*	22,55%	11,008%
CASTELL LLEBRE DE P.	0,2%	0,003%
CASTELLNOU D'OLUGUES	-	0,025%
CASTELLNOU SEANA	-	0,04%
CASTELLÓ DE FARFANYA	-	-
CASTELLSERÀ	0,028%	0,216%
CERVERA	0,784%	3,06%
CIUTADILLA	0,208%	0,56%

[Taula 7-12.](#)

<u>POBLACIÓ</u>	<u>% DE TERRA DESAMORTITZADA</u>	<u>% DE DINERS ESMERCATS</u>
CIVIS	0,02%	0,025%
CLARÀ	0,412%	0,124%
CLARAVALLS	-	0,04%
CONCABELLA	-	0,003%
ESCARP	0,18%	0,148%
FLOREJACHS	0,31%	0,084%
FLUVIÀ	0,032%	0,217%
FONDARELLA	-	0,07%
FORADADA	0,016%	0,008%
FULIOLA	1,06%	1,03%
GELI	0,876%	0,547%
GERRI DE LA SAL	0,1%	1,66%
GÒSOL	0,06%	0,08%
GRA	0,104%	0,608%
GRANJA D'ESCARP	-	0,22%
GRANADELLA	-	0,46%
GRANYANELLA	-	0,07%
GRANYENA	0,29%	0,46%
GUARDIOLA	0,42%	0,24%
GUISSONA	0,064%	1,765%
IVARS D'URGELL	-	2,05%
JUNEDA	0,008%	0,016%
LLARDECANS	0,096%	0,2776%
LLEIDA	1,48%	18,45%
LLESSUÍ	-	0,02%
LLOBERA	5,43%	0,31%
MASSALCOREIG	0,108%	0,46%
MASSOTERES	0,144%	0,05%
MENÀRGUENS	0,432%	0,315%
MONTALBÀ	0,39%	0,34%
MONTBLANQUET	0,51%	0,145%
MONTELLÀ	-	0,29%
MONTGAI	0,244%	0,010%
MONTSONÍS	0,044%	0,026%
NOVELLA	-	0,04%
ÓS DE BALAGUER	1,196%	1,903%
PALOU DE SANAÜJA	0,60%	0,33%
PENELLES	0,05%	0,015%
PERAMOLA	0,016%	0,024%
PERECAMPS	1,82%	0,115%
PINELL	7,67%	2,54%
PONT DE SUERT	0,53%	0,60%
PONTS	1,56%	1,26%
PORTELL	0,53%	0,33%
PREIXENS	0,016%	0,039%

Taula 7-13.

<u>POBLACIÓ</u>	<u>% DE TERRA</u>	<u>% DE DINERS</u>
	<u>DESAMORTITZADA</u>	<u>ESMECAT</u>
PUIGVERT DE LLEIDA	0,08%	0,090%
RIBELLES	0,676%	0,516%
RINER.	1,068%	0,129%
ROCALLAURA	-	0,090%
SALGAR	0,044%	0,128%
SALVANERA	0,816%	0,282%
SANAÚJA	0,78%	1,23%
SANTA LINYA	0,028%	0,022%
SANT MARTÍ MALDÀ	0,036%	0,057%
SANT MARTÍ MORANA	0,12%	0,63%
SANT PERE ARQUELLS	1,21%	0,919%
SANTA MARIA MEIÀ	-	0,102%
SANT SALVADOR TOLÓ	4,908%	0,432%
SENTIU, LA	0,012%	0,04%
SERÒS	2,352%	1,187%
SEU D'URGELL, LA	0,76%	3,40%
SIDAMON	0,032%	0,031%
SITGES, LES	0,108%	0,051%
SOLDUGA	-	2,60%
SOLSONA	0,21%	0,4006%
TALARN	0,308%	0,348%
TÀRREGA	0,136%	1,316%
TARRÒS	0,136%	0,157%
TARTARULL	0,268%	0,113%
TORNABOUS	0,04%	0,031%
TORREBESSES	0,152%	0,274%
TORRE NERAL	3,292%	3,16%
TORREFARRERA	0,208%	2,79%
TORRES DE SEGRE	-	0,005%
TOST	-	0,056%
TRAGÓ DE NOGUERA	-	0,217%
TREMP	0,008%	0,12%
USEU	0,376%	0,54%
VALLBONA DE LES MONGES 0,016%	0,02%	
VERDÚ	0,002%	0,288%
VILAGRASSA	0,136%	0,173%
VILANOVA DE L'AGUDA	-	0,052%
VILANOVA D'ALPICAT	-	0,23%
VILANOVA DE LA BARCA	0,052%	0,0190%
VILANOVA DE MEIÀ	0,052%	0,19%
VILANOVA DELS REMOLINS	-	0,25%
VILBES	0,184%	0,19%
VILOSELL	-	0,013%
VINAIXA	0,90/0	0,41%
total	100	100

Taula 7-14.

7.3.1.4. ANNEX 2

QUADRE 1. PARCEL·LACIO DE LA PROPIETAT. PLANA

Nº PARCEL·ES	PROPIETARIS	A	JORNALS	B
1	5	5,81	411,18	1,20
2	7	8,14	62,30	,18
3	11	12,79	509,08	1,49
4	7	8,14	797,44	2,33
5	6	6,98	1788,90	5,23
6	4	4,65	83,66	,24
7	6	6,98	402,28	1,18
8	4	4,65	153,08	,45
9	5	5,81	366,68	1,07
10	6	6,98	606,98	1,77
11	7	8,14	605,20	1,77
12	2	2,33	122,82	,36
13	0	0	0	0
14	0	0	0	0
15	1	1,16	80,10	,23
16	1	1,16	1009,26	2,95
17	1	1,16	509,08	1,49
18	4	4,65	882,88	2,58
19	0	0	0	0
20	1	1,16	217,16	,63
MÉS DE 20	8	9,30	25527,95	74,60
TOTAL	86	100	34221,55	100

Taula 7-15.**QUADRE 2- ESTRUCTURA DE LA PROPIETAT-PLANA.**

JOR./ PROP.	PROPIETARIS	A	JORNALS	B
0-1	1	1,16	1	,00
1-2	2	2,33	2	,01
2-3	3	3,49	6	,02
3-4	4	4,65	13	,04
4-5	1	1,16	4	,01
5-6	2	2,33	10	,03
6-7	5	5,81	30	,09
7-8	2	2,33	14	,04
8-9	1	1,16	8	,02
9-10	1	1,16	9	,03
10-15	15	17,44	195	,57
15-20	6	6,98	108	,32
20-25	5	5,81	120	,35
25-30	4	4,65	106	,31
30-35	3	3,49	99	,29
35-40	3	3,49	114	,33
40-45	4	4,65	170	,50
45-50	2	2,33	94	,27
50-60	2	2,33	106	,31
60-70	3	3,49	199	,58
70-80	2	2,33	144	,42
80-90	4	4,65	327	,96
90-100	2	2,33	191	,56
+100	9	10,47	32151,55	93,95
TOTAL	86	100	34221,55	100

Taula 7-16.

QUADRE 3. ESTRUCTURA DE LA PARCEL·LACIO-PLANA.

JORN/ FINQ.	FINQUES	A	JORNALS	B
0-1	125	6,22	37,50	,11
1-2	165	8,20	231	,68
2-3	325	16,16	715	2,09
3-4	260	12,93	832	2,43
4-5	273	13,58	1119,30	3,27
5-6	252	12,53	1335,60	3,90
6-7	194	9,65	1202,80	3,51
7-8	82	4,08	615	1,80
8-9	76	3,78	630,80	1,84
9-10	62	3,08	570,40	1,67
10-15	52	2,59	624	1,82
15-20	31	1,54	524	1,53
20-25	25	1,24	564	1,65
25-30	7	,35	196	,57
30-35	8	,40	256	,75
35-40	9	,45	333	,97
40-45	9	,45	382,50	1,12
45-50	2	,10	94	,27
50-60	3	,15	159	,46
60-70	2	,10	127	,37
70-80	1	,05	74	,22
80-90	1	,05	82	,24
90-100	0	0	0	0
+100	31	1,54	25490,55	74,49
TOTAL	2011	100	34221,55	100

Taula 7-17.**QUADRE 4- PARCEL·LACIO DE LA PROPIETAT-MUNTANYA.**

NºPARCEL	PROPIETARIS	A	JORNALS	B
1	7	22,58	109	6,96
2	4	12,90	7,50	,48
3	0	0	0	0
4	4	12,90	21	1,34
5	0	0	0	0
6	0	0	0	0
7	2	6,45	8,50	,54
8	2	6,45	33	2,11
9	2	6,45	14	,89
10	1	3,23	1	,06
11	0	0	0	0
12	0	0	0	0
13	0	0	0	0
14	1	3,23	324	20,69
15	2	6,45	181	11,56
16	0	0	0	0
17	0	0	0	0
18	1	3,23	79	5,04
19	0	0	0	0
20	0	0	0	0
MÉS DE 20	5	16,13	444	28,35
TOTAL	31	100	1566	100

Taula 7-18.

QUADRE 5- ESTRUCTURA DE LA PROPIETAT-MUNTANVA.

JORN./ PROP.	PROPIETARIS	A	JORNALS	B
0-1	5	16,13	4,50	,29
1-2	4	12,90	5,50	,35
2-3	2	6,45	4,60	,29
3-4	1	3,23	3	,19
4-5	0	0	0	0
5-6	2	6,45	10	,64
6-7	3	9,68	18	1,15
7-8	2	6,45	15	,96
8-9	2	6,45	16	1,02
9-10	0	0	0	0
10-15	0	0	0	0
15-20	0	0	0	0
20-25	0	0	0	0
25-30	0	0	0	0
30-35	0	0	0	0
35-40	0	0	0	0
40-45	0	0	0	0
45-50	1	3,23	47	3,00
50-60	1	3,23	54	3,45
60-70	0	0	0	0
70-80	4	12,90	298,85	19,08
80-90	1	3,23	83	5,30
90-100	0	0	0	0
+100	3	9,68	1007	64,29
TOTAL	31	100	1566,45	100

Taula 7-19.**QUADRE 6- ESTRUCTURA DE LA PARCEL.LACIO- MUNTANYA.**

JORN./FINQ.	FINQUES	A	JORNALS	B
0-1	58	23,77	19,75	1,26
1-2	61	25	65,10	4,16
2-3	35	14,34	72,30	4,62
3-4	22	9,02	69,70	4,45
4-5	24	9,84	110,40	7,05
5-6	10	4,10	52,80	3,37
6-7	6	2,46	37,80	2,41
7-8	4	1,64	41	2,62
8-9	4	1,64	32	2,04
9-10	1	,41	9	,57
10-15	12	4,92	137	8,75
15-20	3	1,23	47,60	3,04
20-25	5	2,05	115	7,34
25-30	1	,41	27	1,72
30-35	2	,82	64	4,09
35-40	0	0	0	0
40-45	0	0	0	0
45-50	0	0	0	0
50-60	1	,41	50	3,19
60-70	0	0	0	0
70-80	1	,41	78	4,98
80-90	0	0	0	0
90-100	1	,41	94	6,00
+100	3	1,23	435	27,77
TOTAL	244	100	1566,45	100

Taula 7-20.

QUADRE 7- PARCEL·LACIO DE LA PROPIETAT-SEGARRA.

NºPARCEL.	PROPIETARIS	A	JORNALS	B
1	4	8,70	85	3,26
2	6	13,04	183	7,02
3	1	2,17	11	,42
4	2	4,35	5	,19
5	6	13,04	142	5,44
6	2	4,35	60	2,30
7	1	2,17	30	1,15
8	3	6,52	56	2,15
9	1	2,17	12	,46
10	4	8,70	82	3,14
11	3	6,52	95	3,64
12	0	0	0	0
13	3	6,52	3	,12
14	1	2,17	150	5,75
15	0	0	59	2,26
16	1	2,17	0	0
17	3	6,52	277	10,62
18	0	0	128	4,91
19	0	0	0	0
20	0	0	0	0
MÉS DE 20	5	10,87	1233	47,28
TOTAL	46	100	2608	100

Taula 7-21.**QUADRE 8- ESTRUCTURA DE LA PROPIETAT-SEGARRA.**

JORN/ PROP.	PROPIETARIS	A	JORNALS	B
0-1	1	2,17	1	,04
1-2	0	0	0	0
2-3	1	2,17	2,50	,10
3-4	1	2,17	3	,12
4-5	0	0	0	0
5-6	2	4,35	10	,38
6-7	3	6,52	18	,69
7-8	0	0	0	0
8-9	1	2,17	8	,31
9-10	1	2,17	9	,35
10-15	7	15,22	83,50	3,20
15-20	1	2,17	19	,73
20-25	1	2,17	21	,81
25-30	4	8,70	112	4,29
30-35	1	2,17	33	1,27
35-40	2	4,35	75	2,88
40-45	0	0	0	0
45-50	3	6,52	140	5,37
50-60	1	2,17	59	2,26
60-70	2	4,35	136	5,21
70-80	1	2,17	70	2,68
80-90	2	4,35	167	6,40
90-100	0	0	0	0
+100	11	23,91	1641	62,92
TOTAL	46	100	2608	100

Taula 7-22.

QUADRE 9. ESTRUCTURA DE LA PARCEL·LACIO. SEGARRA.

JORN/ FINQ	FINQUES	A	JORNALS	B
0-1	94	20,48	38,87	1,49
1-2	104	22,66	155,70	5,97
2-3	78	16,99	183,50	7,04
3-4	44	9,59	146,70	5,63
4-5	30	6,54	134,25	5,15
5-6	23	5,01	120	4,60
6-7	22	4,79	138	5,29
7-8	5	1,09	36,60	1,40
8-9	4	,87	33,80	1,30
9-10	5	1,09	45,70	1,75
10-15	19	4,14	218,50	8,38
15-20	9	1,96	151	5,79
20-25	9	1,96	194	7,44
25-30	1	,22	26	1,00
30-35	2	,44	62,50	2,40
35-40	1	,22	37	1,42
40-45	2	,44	87	3,34
45-50	1	,22	49	1,88
50-60	2	,44	102,50	3,93
60-70	0	0	0	0
70-80	2	,44	152	5,83
80-90	0	0	0	0
90-100	0	0	0	0
+100	2	,44	495,38	18,99
TOTAL	459	100	2608	100

Taula 7-23.**QUADRE 10-PARCEL·LACIO DE LA PROPIETAT-SOLSONES.**

NºPARCEL.	PROPIETARIS	A	JORNALS	B
1	2	28,57	32	,72
2	1	14,29	4	,09
3	2	28,57	59	1,32
4	0	0	0	0
5	0	0	0	0
6	0	0	0	0
7	0	0	0	0
8	0	0	0	0
9	0	0	0	0
10	0	0	0	0
11	0	0	0	0
12	0	0	0	0
13	0	0	0	0
14	0	0	0	0
15	0	0	0	0
16	0	0	0	0
17	0	0	0	0
18	0	0	0	0
19	0	0	0	0
20	0	0	0	0
MÉS DE 20	2	28,57	4364	97,87
TOTAL	7	100	4459	100

Taula 7-24.

QUADRE 11- ESTRUCTURA DE LA PROPIETATSOLSONES.

JORN/ PROP.	PROPIETARIS	A	JORNALS	B
0-1	0	0	0	0
1-2	0	0	0	0
2-3	2	28,57	4	,09
3-4	0	0	0	0
4-5	1	14,29	4	,09
5-6	0	0	0	0
6-7	0	0	0	0
7-8	0	0	0	0
8-9	0	0	0	0
9-10	0	0	0	0
10-15	0	0	0	0
15-20	0	0	0	0
20-25	0	0	0	0
25-30	0	0	0	0
30-35	1	14,29	30	,67
35-40	0	0	0	0
40-45	0	0	0	0
45-50	0	0	0	0
50-60	1	14,29	57	1,28
60-70	0	0	0	0
70-80	0	0	0	0
80-90	0	0	0	0
90-100	0	0	0	0
+100	2	28,57	4364	97,87
TOTAL	7	100	4459	100

Taula 7-25.**QUADRE 12- ESTRUCTURA DE LA PARCEL.LACIO-SOLSONES**

JORN/ FINQ	FINQUES	A	JORNALS	B
0-1	46	46,46	18,58	,42
1-2	19	19,19	24,70	,55
2-3	5	5,05	11,50	,26
3-4	2	2,02	7,10	,16
4-5	8	8,08	32,60	,73
5-6	2	2,02	11,20	,25
6-7	2	2,02	12,20	,27
7-8	1	1,01	7,50	,17
8-9	0	0	0	0
9-10	0	0	0	0
10-15	1	1,01	10	,22
15-20	1	1,01	5	,11
20-25	0	0	0	0
25-30	0	0	0	0
30-35	1	1,01	30	,67
35-40	0	0	0	0
40-45	0	0	0	0
45-50	0	0	0	0
50-60	2	2,02	55	1,23
60-70	0	0	0	0
70-80	0	0	0	0
80-90	0	0	0	0
90-100	0	0	0	0
+100	9	9,09	4233,62	94,95
TOTAL 99	100	4459	100	

Taula 7-26.

7.3.2. COTITZACIO COMARCAL

Una altra de les possibles lectures és la de la cotització comarcal. Seguidament exposem la llista de les comarques i al costat la seva cotització. Per ordre decreixent la situació és aquesta:

COMARCA	TAXACIO	REMAT	INDEX
Pallars Sobirà	368.333,01	1.344.415,45	365
Alt Urgell	736.666,02	1.488.065,36	202
Garrigues	3.938.515,07	6.931.786,52	176
Segrià	6.524.068,36	10.482.359,68	161
Urgell	2.708.330,96	4.522.912,70	167
Segarra	2.462.775,62	3.915.813,23	159
Noguera	7.029.624,44	10.106.806,61	144
Solsonès	182.962,80	270.784,94	148
Pallars Jussà	122.777,67	136.282	111
TOTAL	24.074.053	39.224.120	163

Taula 7-27.

La comarca capdavantera sorprenent és el Pallars Sobirà amb la xifra més elevada de les comarques. Recordem els benets de Gerri de la Sal comptaven amb horts a Gerri cotitzats en 472. Cas semblant esdevé amb l'Alt Urgell on ordes com els agustins i les monges de l'Ensenyança ja arribaven a les xifres de 290 i 295, respectivament, i sobretot, la mitra de la catedral a 435. Aquestes desviacions fan ponderar la mitjana comarcal.

A partir d'ara les comarques que segueixen se situen per sota de la mitjana provincial. A les Garrigues les poblacions més importants són Castellldans i Albagès, però el tipus de finques subhastades fa que la cotització sigui discreta.

El Segrià, tot i que la cotització mitjana és inferior a la de les Garrigues, presenta una sèrie de poblacions amb peces de qualitat, sobretot a Lleida on les monges de l'Ensenyança tenien terres cobejades i que triplicaven la xifra de taxació (304), o bé les clarisses (297) i els carmelites descalços que arribaren a quadruplicar en escriure el preu de taxació (438). Altres poblacions com Massalcoreig, Albatàrrec o Granja d'Escarp gairebé tripliquen el preu de sortida, i és que totes comptaven amb terra de regadiu.

L'Urgell en canvi és una comarca força homogènia essent l'excepció Barbens, Ciutadilla (les peces dels dominics arribaren a la xifra de 388), Fuliola i Vilagrassa.

A la Segarra la xifra de cotització és força discreta i encara cal destacar Cervera, Guissona i Granadella entre les poblacions que d'alguna manera disparen la mitjana comarca. Cal fer esment del Curat de Cedó amb la xifra de 304 i els missionistes de Guissona (490) entre els ordes que contribuïren a l'alça.

La Noguera és una comarca molt contrastada. Al costat de les hortes de regadiu de Balaguer, o de les hisendes de Torre Neral o Belcaire es troben terres ermes o quasi ermes a Boix, Baldomar o Vilanova de l'Aguda. Cal recordar les propietats dels premonstratsos de les Avellanes a Sant Salvador de Toló cotitzades en la xifra de 341; es tracta de l'heretat "Nostra Senyora del Bon Repòs" de 1.227 jornals.

Al Solsonès la desamortització afectaria només a 3 poblacions però es tractava de grans extensions de boscos pertanyents als dominics i a les monges de l'Ensenyança de Solsona, situats a Llobera, Solsona i Vilanova dels Remolins.

El Pallars Jussà en canvi ni tan sols superava el preu de taxació i es vengueren poques finques a Trepmp i Talarn.

7.4. GRAU DE CONCENTRACIÓ DE LES COMPRES

No hi ha dubte que el fenomen desamortitzador -el mirem com vulguem sempre- ens mostra una concentració polaritzada en els extrems, és a dir, "*molta terra per poca gent i molta gent per poca terra*". És important, malgrat tot, dur a terme un estudi el més precís possible per tal de conèixer el grau de concentració de finques, terres i diners.

Les lleis de Mendizàbal del 1836 i de 1837, ampliades en diversos aspectes per Espartero el 1841, van disposar la incautació de tots els béns de les comunitats religioses regulars (amb excepció dels dedicats a l'ensenyament i a la caritat) i la de bona part dels del clergat secular. A Catalunya el total de finques rústiques posades en venda va ser de 6.574, i se'n fixà la taxació en 91.609.760 rals. Observeu, doncs, que a Lleida la xifra era de 2.306 finques, és a dir, un 35,07% de totes les finques rústiques desamortitzades a Catalunya, però la taxació és solament un 20,83% dels diners de taxació de Catalunya.

Els béns podien ésser adquirits en vals reials que Hisenda havia emès des de 1780 o en metàl·lic. Potser les vendes de terres i també de finques urbanes deurien atreure els posseïdors de vals reials per dues raons: la primera, per l'atracció que la terra despertava en els darrers anys com a nova font d'inversió; i la segona, potser per endossar novament a Hisenda aquells títols de deute públic, ara en creixent devaluació. Observem doncs els grans moviments de diners en aquestes inversions de terra i finques urbanes. En principi disposem de 7 persones que compraren béns per més d'un milió de rals a la província de Lleida.

QUADRE VI. Grans compradors (més d'1 milió rals de billó).

Ignasi Girona	5.130.469	ral
Lluís Vandembossche	1.899.695	
Francesc Murlans	1.316.462	"
Jaume Mestres	1.208.232	"
Pau Figuerola	1.067.344	"
Jaume Torrents	1.006.000	"
Gaspar Remisa	1.003.000	"

Taula 7-28.

Tots ells comerciants i especuladors reconeguts amb biografies més o menys sorprenents. Un segon grup estaria format per compradors que mouen entre mig i un milió de rals:

Maties Gual	964.000	ral
Albert Camps	903.978	"
Manuel Oviedo	846.399	"
Jaume Ceriola	760.000	"
Joan Baptista Roca	660.500	"
Josep Safont	685.780	"
Manuel Tubau	615.759	"
Francesc Puig i Coll	521.813	"
Ramona Serrés	506.400	"

Taula 29.

La descripció exhaustiva de tots ells ens fa pensar en una colla de personatges, part

d'ells foranis però beneficiaris de la desamortització a Lleida (recordeu "*part de les terres les adquiriren els barcelonins, però part de les finques, els compradors residents a la ciutat de Lleida*").

El grup de compradors que hi esmerçaren més d'un milió de rals suposa el 2,68% del total de beneficiaris. Adquiriren el 8,37% de les finques, invertiren el 34,42% dels diners, però compraren gairebé tres quartes parts dels béns venuts i, paradoxalment, cap d'ells es dedicava al sector primari ni tan sols en la condició d'hisendat, fet que es repetirà durant els primers anys de la desamortització de Pasqual Madoz estudiada per Enric Vicedo. En tots ells la terra esdevingué una activitat paral·lela afegida a altres. El grup dels comerciants tindrà una gran importància quantitativa i qualitativa en el conjunt de les vendes lleidatanes.

A l'altre extrem queden el 65,27% dels compradors amb el 51,62% de les finques, i amb menys del 10% de les terres i a més de pitjor qualitat.

QUADRE VII. Concentració de compradors de finques.

Valor de les compres	Nºcomprad%	finques%	remat%
+1.000.000 rals	2,68%	8,37%	34,42%
500.001 a 1.000.000	4,58%	6,69%	19,12%
250.001 a 500.000	9,16%	13,60%	23,40%
100.001 a 250.000	11,07%	13,60%	11,64%
50.001 a 100.000	7,26%	6,14%	4,39%
-50.000	65,27%	51,62%	7,05%

Taula 7-30.

En el quadre VII (Taula 7-30) hem reunit les diferents informacions que s'haurien de visualitzar plegades. Hem seguit els grups de propietat utilitzats en el capítol 6, però ara amb la informació de les nostres finques comprades durant la desamortització. Podem veure, doncs, a la columna de l'esquerra els grups de propietat, seguit de la xifra de finques comprades i de la terra comprada. És clar, som prou conscients que el quadre quedaria complet si hi afegíssim a cada grup de propietat la xifra de compradors. Però hi ha un problema: cada comprador no adquireix habitualment un tipus de finca, sinó més d'un. Aleshores on els situàvem? De tota manera no podem deixar de fer una observació: el grup E (més de 75 jornals) és ocupat solament per 9 persones que compren el 15,38% de les finques i reuneixen el 74,18% de la terra. Ens trobem davant d'una de les concentracions de terres més importants de Catalunya, fet que sembla una paradoxa perquè precisament l'estudi de l'estructura de la propietat a Lleida ens mostrava la tendència a la desaparició de grans superfícies. Aquesta tendència estudiada i comprovada en el capítol anterior (recordeu el buidatge dels cadastres de Lleida, Balaguer o Portell) no s'adiu amb l'adquisició de 56 grans propietats durant la desamortització. Aquests latifundis existien, els tenia el clergat i ara seran adquirits sense ser dividits. Aquest cas es repetirà a la desamortització civil, almenys durant la primera etapa. A més es reuniren en molt poques mans, amb la qual cosa la xifra de jornals adquirits per persona o societat és molt important.

El quadre VIII (Taula 7-31) mostra dues característiques bàsiques: una, la importància quantitativa de compradors de menys de 6 jornals, i l'altra, precisament el grup oposat on el 15,38% de les finques reuneixen el 74,18% de la terra. Estem davant d'una de les concentracions de terres més importants de Catalunya.

QUADRE VIII. Finques grans, mitjanes, petites i molt petites.

GRUPS (Jornals)	FINQUES COMPRADES	TERRA COMPRADA (jornals)	%
0-6	844	2.321,7	9,23
6,1-9	58	404,9	1,63
9,1-15	106	1.197,8	4,76
15,1-75	79	2.567,3	10,20
+75	56	18.654,5	74,18
TOTAL	1143	25.146,2	100

Taula 7-31.

En definitiva gairebé es confirma la tesi de Richard Herr segons la qual, si les terres eren venudes en un país agrari en subhasta pública era lògic que el resultat fos una concentració de la propietat en un grau proporcional al ja existent. Podríem dir que l'estructura agrària no canviarà massa, ben al contrari, es reforçarà.

Lleida no era una de les províncies de la zona latifundista meridional per tant el manteniment de la petita i mitjana propietat fou una realitat digna d'ésser esmentada. Mentre que al sud, la tendència al latifundisme segueix. Simon Segura, Fontana i García Sanzhan arribat a conclusions semblants. Tot plegat convida a una reflexió: de vegades es fa difícil defensar la idea d'un canvi radical en la definició de la propietat de la terra -sens dubte existent a nivell jurídic i que significa el pas de la propietat compartida feudal a la plena propietat burgesa-, quan de fet els nombrosos estudis sobre la desamortització ens mostren romanalles de l'antic règim. Les llistes de les propietats subhastades al costat de les llistes de compradors, permeten concloure que solament hia ha hagut un canvi de "mans". És cert. Ara bé, també és cert que l'emfiteusi continuà essent una forma habitual d'accés a la terra durant tot el segle XIX en moltes àrees espanyoles. Aleshores, de què serví la desamortització si el pagès petit o el no propietari no es pogué beneficiar ni tan sols de la redempció dels censals? Sembla com si no hi hagués forma de trobar mesures favorables per a aquests sectors majoritaris. I és que com molt bé diu Rosa Congost: "*...la revolució liberal, o el seu resultat, en gran part, fou un conjunt de mesures favorables a les classes propietàries "pràctiques"...*".

7.5. PERIODITZACIO DE LES VENDES

7.5.1. INTRODUCCIO

Per tal d'aproximar-nos al ritme de vendes en conjunt durant els anys 1838 a 1851 disposem d'una sèrie de taules d'elaboració pròpia que figuren a l'annex d'aquest apartat. Per tal de simplificar l'exposició hem recollit sintèticament les dades en un sol quadre n° X (\\tab 71 Taula 7-32\\) on hi consten les xifres de terres venudes cada any, les finques i els diners bestrets anualment amb la xifra de cotització.

Qualsevol dels aspectes que vulguem comentar ens mostren uns períodes de plena emergència desamortitzadora. Són els anys 1839-1843 però -de fet- hi distingirem dues embranzides; una el 1839 i l'altra el 1842. Responen a les vendes de les terres del clergat regular i secular, respectivament.

A la província de Lleida les subhastes comencen tard; fins al juny de 1838 no s'inaugura la venda de terres i a partir d'aquest moment seran més o menys habituals fins al novembre de 1849, seguidament s'enceta la subhasta de censals fins al 1850.

D'ençà que s'endega el procés, el ritme de subhastes era ràpid. Podem dir que

l'interval de temps entre la data de taxació i la de remat és de pocs dies o mesos, un any màxim (hi ha excepcions, però no són massa freqüents).

7.5.2. NOMBRE DE FINQUES VENUEDES

El tret fonamental que marca la venda de finques és la importància numèrica de les taxacions durant els anys 1842-1843-1844, els tres anys reunits ja sumen el 76,2%, és a dir, 1.756 finques esperaven comprador disposat a pagar el preu assignat amb unes condicions certament millors que les de Mendizàbal. Estem a l'anomenada "desamortització d'Espartero" quan el clergat secular fou expropiat de les seves terres.

Aquesta eufòria, però, no es correspon amb res més. Cap altre concepte destacarà tan clarament. Això ens palesa una situació fins a cert punt ja molt repetida: es posen a subhasta moltes finques, però no moltes terres ni s'hi esmerça molts diners, ni tan sols la xifra de cotització és alta.

Per ordre d'importància, els anys 1843 i 1842 són els anys que s'enregistren més remats; gairebé el 50% de les finques són adquirides en aquestes dates.

Un cop d'ull als prestatges on es guarden els manuals de l'escrivà Manuel Fuster ens ho mostren prou clar. Curiosament part de les finques subhastades el 1842 es rematen i s'inscriuen el 1843, a més d'alguna escadussera de 1840 i 1839. Potser després de fallides o retaxacions. El 1842 és l'any en què acudeixen més compradors foranis i també quan més finques es paguen en vals reials. A partir de 1845 hi ha una lleu recuperació el 1848 amb la venda de les terres de les comandes de Sant Joan de Jerusalem i els jesuïtes de la Seu d'Urgell, a part d'alguna peça de terra d'altres ordes religiosos regulars.

QUADRE X. PERCENTATGES

ANY	NOMBRE DE FINQUES (%)		TOTAL JORNALS (%)		DINERS		COTIZACIÓ
	TAXADES	REMATADES	TAXATS	REMATATS	TAXA	REMAT	
1.838	1,65	3,23	0,78	0,46	7,51	6,49	159
1.839	6,89	13,81	20,99	8,29	27,03	25,76	176
1.840	3,21	6,47	2,20	10,49	7,48	9,21	227
1.841	5,76	11,72	7,51	12,86	14,89	17,71	218
1.842	39,94	20,38	18,99	11,76	16,03	15,91	183
1.843	23,34	28,51	14,62	30,68	10,62	9,67	168
1.844	12,92	7,87	13,22	13,86	9,36	6,84	134
1.845	1,96	3,06	3,47	1,92	1,79	3,65	377
1.846	0,92	0,87	4,45	5,63	0,64	0,35	100
1.847	0,86	1,74	0,54	3,20	1,39	1,42	188
1.848	2,12	1,48	8,77	0,36	3,00	2,78	170
1.849	0,43	0,87	4,45	0,48	0,25	0,20	152
TOTAL	99,99	100,01	99,99	99,99	99,99	99,99	184

[Taula 7-32.](#)

7.5.3. GRANDARIA

Quant a la taxació el 1839 i el 1842 destaquen entre els altres anys. En definitiva el que interessa remarcar és la importància numèrica de les peces de terra mitjanes però de bona qualitat. Podríem dir que és l'any en què se subhastaren el 80% de les poques terres i hortes

de regadiu que estudiàvem en capítols anteriors. Naturalment, l'afirmació no es desdii pas amb la xifra de cotització que també és la més alta el mateix any. Amb tot i això també es posaven a subhasta els masos de Scala Dei, rematats els anys 1840 i 1841. D'altra banda, és palès que l'any 1842 la xifra de terres taxades és alta, però cal relacionar-ho amb el nombre de finques subhastades (molt alt), per tant aquesta quantitat es reuneix a base de moltes finques lil·liputenques de qualitat discreta; però també hi hem d'afegir els boscos de les monges de l'ensenyança de Solsona, dels mínims de Ponts (Hisenda Gratapolls) i dels dominics de Solsona (a Riner, Cancastell i l'"Hostal del Geli") rematats part d'ells el 1843 per Francesc Murlans.

Sorprenentment l'any 1843 es remata una tercera part de les terres i bàsicament en els mesos de gener, juliol i novembre. Es tracta dels boscos del Solsonès i heretats del Monestir de Poblet a Bellcaire, més sengles peces de Scala Dei. Fixeu-vos, trobem moltes finques rematades i moltes terres, però pocs diners invertits i, per tant, cotització baixa -168-, molt inferior a la mitjana provincial (184). Les terres de bosc proporcionen el contrapunt amb un preu per jornal econòmic.

Pel 1845 hauríem d'afegir la subhasta de l'heretat "Nostra Senyora del Bon Repós" dels premonstratesos de les Avellanes de 1.225 jornals adquirida el 1846 per Antoni Jordà de Madrid; però el 1847 els remats de terres es van exhaurint, malgrat que el percentatge de remat de finques i el de diners es mantenen alts. Es tractava de peces de qualitat dels jesuïtes de la Seu, dominics també de la Seu, mercedaris de Lleida i bernats de Lavaix, entre altres.

Pensem que comentar detalladament la base documental de l'annex exigiria una descripció potser inútil, per tant, abans d'endinsar-nos en l'apartat de les cotitzacions, comentarem un aspecte curiós: es tracta d'una irregularitat administrativa. Concretament en quatre ordes religiosos apareixen finques rematades abans de taxar-se; repassarem les incidències presentant el cas segons l'orde religiós desamortitzat:

-Franciscans de Bellpuig. El dia 16 d'abril de 1841 es taxava una peça de terra ja adquirida per Jaume Ponts de Bellpuig el dia 20 d'abril de 1840.

-Benets de Gerri: Josep Antoni Morlius rematava i enregistrava l'escriptura d'una finca el dia 21 de novembre de 1843 que sortiria a subhasta el 8 d'agost de 1844 sense existir cap mena de fallida, és clar.

Cas semblant esdevindrà amb Felip Balart d'Alins, propietari de 13 peces dels benets el dia 6 de novembre de 1847, però que es taxaven un mes després (24 de desembre de 1847).

-Monestir de Montserrat: la cobejada Hisenda Condals adquirida per Ignasi Girona i Francesc Murlans sortiria a subhasta el 4 de juliol de 1842 mentre que els seus propietaris ja en gaudien d'ençà del dia 20 de maig.

-Dominics de Lleida: Manuel Fàbregues de Lleida rematava un hort el 24 d'octubre del 1841 i sortiria a subhasta el dia 19 de maig de 1843. Insistim que no es tracta de cap fallida ni retaxació ni errada de transcripció de l'escrivà. Ara bé, tots els afortunats són personatges de renom. De fet, aquestes situacions es donen també en altres províncies, però el percentatge d'incidència és sempre molt baix; correspon més aviat a l'episodi de les curiositats, com seria el cas dels "homes de palla" tan tractat en estudis d'aquesta mena. De tota manera, aquest fet comença a despertar la curiositat quan entre els beneficiaris de la situació hi trobem noms com Josep Antoni Morlius, Francesc Murlans o Ignasi Girona. Per tant, queda eliminada la possibilitat d'una errada de l'escrivà com d'antuvi podíem pensar.

7.5.4. COTITZACIONS

Tard i sense massa espectacularitat la desamortització comença el 1838 amb solament 38 finques subhastades i una cotització feble (159). En canvi el 1839 s'invertirà una quarta part dels diners moguts en tota l'operació. Recordem que es tracta de peces de qualitat i de dimensions mitjanes, però també la taxació era elevada per tant el preu de cotització segueix discret (176).

Ara bé, entre 1839 i 1840 hi ha un augment en la xifra de cotització important. L'haurem d'atribuir a un procés intern evident constatable clarament mitjançant l'observació de l'Annex Final adjunt a aquesta tesi. Es tracta de la subhasta de bones terres dels ordes religiosos durant el 1839, quantitativament es taxaren 8.970 jornals i se'n remataven 2.087. La resta passarien a ser subhastades als anys propers, concretament el 1840 quan es rematen terres de qualitat amb una presència important de compradors foranis i de pagament en vals reials.

Quan arribem al 1842 (inclòs) ja s'han rematat el 55,61% de les finques i el 43,86% de les terres, però Hisenda havia recaptat ja el 75,08% dels diners. Fins a cert punt potser és comprensible el desencís que segueix a partir d'ara.

Des de 1843 el ritme ràpid de vendes s'ha esgotat. Hi haurà un lent degoteig de terres d'un any per l'altre. Fins i tot, de vegades seran novament taxades però els assistents no deuran animar-se, malgrat les oportunitats. Tanmateix durant l'any 1843 les sessions són més o menys habituals, però a partir de 1844 hi haurà dies i fins i tot mesos en què els anuncis seran nuls. Les subhastes havien perdut el seu atractiu; ni tan sols les terres de l'orde santjoanista no aconseguen reviscolar.

A partir de 1845 es taxarà solament el 6,29% de les finques, el 21,68% de les terres i s'abonarà solament el 8,4% dels diners, per bé que la xifra de cotització de 1845 és la més alta. La raó és puntual i rau en una sèrie de peces de terra horta dels benets de Gerri de la Sal rematades el maig de 1845 amb unes xifres molt més elevades que el preu de taxació. Pensem que ben bé és una desviació concreta i, excepció feta a aquestes terres, la cotització de 1845 seria semblant a la mitjana provincial.

Si ara concentrem l'atenció en els extrems, els anys en què es taxà el màxim nombre de finques i de terres (extensió) són els anys 1842-1843. Pel 1842 es taxaven el 39,94% de totes les finques posades a la subhasta a la província de Lleida i el 1843, el 23,34%; no hem d'oblidar tampoc que en aquests dos anys es remataven el 48,89% de les finques (el 20,38% i el 28,51%, respectivament).

Pel que fa a la quantitat de terra taxada i rematada hem de dir que les xifres no coincideixen amb les anteriors. El 1839 (20,99%) i el 1842 (18,99%) foren els anys en què es taxà més terres. La raó és molt clara, el 1839 es taxaven els grans masos de la Cartoixa de Scala Dei i les millors finques del Monestir de Montserrat i de Santa Maria de Poblet. A més, no hem d'oblidar que les terres del clergat regular se subhasten molt d'hora, però es rematen d'una forma més relaxada entre el 1840 i el 1843. L'activitat del mercat de terres fou molt important entre els anys 1839-1843. Durant aquests anys el moviment de taxacions, remats, escriptures i traspassos deuria estar a l'ordre del dia. Precisament l'any que més diners es pagaran serà el 1839 amb el 25,76%, aquesta xifra suposa una quarta part dels diners esmerçats en tota l'operació desamortitzadora a la província de Lleida. No oblidem que les finques de més qualitat es venen ràpidament i es paguen sovint al comptat i en títols. Després del 1839 seguiran els anys 1841 i 1842 quan s'esmerçarà el 33,62% dels diners pertanyents encara a la venda de finques del clergat regular. En síntesi, el 1842-3 són els anys de les grans taxacions i el 1843-4, els anys de les grans adquisicions.

[Figura 7-1](#)

[Figura 7-2](#)

7.6. CONCLUSIONS. ANNEX

Des del mes de juny de 1838 fins a les acaballes de 1849, a desgrat d'algunes subhastes enregistrades el 1850, però sense massa ressò, es posen a la venda els béns de la desamortització de Mendizàbal i Espartero a Lleida.

L'Església prescindia a Lleida de 3.143 finques de les quals 2.876 eren rústiques i 276 urbanes. Però no de totes se subhastava la propietat; d'aquestes 2.876 hem de prescindir de 525 establiments, 849 arrendaments en metàl·lic i 54 peces de les quals solament sortia a subhasta un dret senyorial (terratge, setzè, sisè, herbatge,...). Tot plegat hisenda recollia 42.856 jornals de terra, taxats en 24.074.053 rals i rematats en 39.224.120 rals. Si ho comparem amb altres províncies la quantitat de terra desamortitzada és reduïda. Pensem que es tracta de 17.142,4 ha. mentre que a Valladolid la xifra voltava les 59.000 ha., a Badajoz 81.000 ha. a Càceres 90.000 ha. o a Sevilla 73.000 ha. D'altra banda també hom pot trobar províncies similars; per exemple, la suma dels béns venuts a Girona, Tarragona, Mallorca, Múrcia, Navarra, Sòria i Canàries depassa escassament les 30.000 ha.

Els béns del clergat regular representen el 66,17% del volum total de terres, és a dir, 28.361 jornals i els del clergat secular solament 14.495 jornals (33,83%). La xifra total de terra rematada fou de 25.146,9 jornals.

Els ordes religiosos acaparaven una quantitat important de béns rústics. Bé és cert que Lleida no comptava amb cap casa important com els monestirs de Poblet, Montserrat o la cartoixa de Scala Dei. Tot plegat s'exclaustraven 51 cases (de les 57 existents) de religiosos regulars.

L'orde religiós més ric eren els dominics, després els cistercencs i els cartoixans. Els tres ordes reunien el 44,85% de les finques subhastades del clergat regular i el 26,30% de les subhastades pel clergat en general. Si a més hi afegim els monjos de Montserrat, les 4 cases ja sumen el 54,46% de les finques del clergat regular i el 75,48% de les terres del mateix clergat. Es tracta d'hisendes, boscos i terres de qualitat variada. Els diners invertits en l'adquisició d'aquestes terres equivalen al 65,37% dels pagaments de les finques d'aquest clergat.

El clergat secular fou expropiat el 1842, la qüestió d'aquest retard envers les terres dels ordes regulars rau segurament en la dificultat de mantenir tots els capellans de parròquies. No oblidem la creació d'una forma de subvenció especial "de culto y clero". Però les seves terres eren de qualitat inferior, excepció feta a les terres dels capítols catedralicis i de les de l'orde santjoanista.

De les finques transferides pertanyents al clergat secular solament foren rematades 275, és a dir, 1980,2 jornals. Entre els grans propietaris hem d'esmentar el capítol de Lleida i els curats de Peramola, Tarròs i Vilagrassa (recullen el 69,57% de la terra de tots els curats).

Pel que fa al conjunt de les terres, gairebé totes eren parcel·les de secà, però també hem constatat que les terres del clergat eren sensiblement de qualitat superior a la mitjana provincial. La terra campa de secà comprada era el 52,30% i ocupava el 65,61% de les finques venudes, la resta observeu:

TERRA CAMPA DE REGADIU ..	1,77% de la terra.....	5,94% finques
TERRA HORTA.....	2,10% " " "	12,16% "
VINYA.....	3,47% " " "	7,43% "
BOSC	18,36% " " "	4,11% "

PRAT	14,92%	" "	".....	1,57%	" "
ERM.....	7,82%	" "	".....	3,32%	" "

A l'hora d'expressar la magnitud de les finques no totes tenen les mateixes dimensions. Ens trobem amb divergències importants. El 76,1% de les finques mesuraven menys de 10 jornals i solament 43 finques ja sumen 21.804 jornals, és a dir, el 50,87% de tota la superfície subhastada. Si volem conèixer els diferents grups la relació és la següent:

grup A (0-6 jornals).....	73,84%
" B (6,1-9 jornals).....	5,07%
" C (9,1-15 jornals).....	9,27%
" D (15,1-75 jornals).....	6,91%
" E (més de 75 jornals)	4,91%

És hora -però- de relacionar el tipus de propietat amb el número de finques transferides de cada grup. Si utilitzem l'índex per mesurar el nivell de diferència en les distribucions de cada variable (de Gini) el resultat seria el següent:

TERRA HORTA DE REGADIU.....	0,280
TERRA HORTA DE SECÀ.....	0,409
PRAT.....	0,580
VINYA	0,638
TERRA CAMPA DE REGADIU	0,675
TERRA CAMPA DE SECÀ	0,764
BOSC.....	0,766
ERM	0,774

L'ordre creixent en què presentem la relació ens duu a conclusions força aclaridores: importància de grans contrastos en la distribució de la propietat. Vegeu l'índex de Gini entre 0,28 i 0,77. Observem sobretot una distribució bastant ponderada en els extrems. Però si ara ho esbrinem detalladament i hi introduïm la variable "preu" el resultat serà efectivament un ventall variat de xifres segons la qualitat.

Si ens fixem en el preu de taxació:

- la terra de regadiu era 5 vegades més cara que la terra de secà.
- la vinya 7 vegades més que l'erma, i 30 vegades més que el bosc.
- entre extrems, l'horta de regadiu 62 vegades més cara que la terra erma.

Però el preu de remat resulta:

-l'horta de regadiu 6 vegades més cara que l'horta de secà, 12 més que la terra de secà, 9 més que la vinya, 40 més que el prat i 80 més que l'erma.

El preu per jornal de les diferents qualitats els hem distribuït de la forma següent:

+2.500 rals ----->	horta de regadiu (14.920,20 rals/jornal).
2.500-1.000 rals ----->	campa de secà, horta de secà, vinya, camp de regadiu.
1.000 rals o menys ----->	erms (185,9 rals/jornal), prats (373,46 rals/jornal) i boscos.

Des del punt de vista acreditatiu, qui podia adquirir aquestes terres? D'antuvi ens trobem ja amb compradors potencials per a cada grup de terra taxada. No oblidem que el petit pagès difícilment accedia a terres de certa qualitat, ara bé, no hem de negligir els 161 nous propietaris pertanyents a 43 poblacions que remataren el 10,30% de les terres, a l'altra banda quedaven solament 9 persones amb el 73,80% del sòl lleidatà transferit.

Distribució geogràfica: La venda de terres afectà totes les comarques excepte la Vall d'Aran. Potser guarda certa relació l'impacte de la transmissió més o menys important de terres amb el nombre comarcal de cases de religiosos. Si és així la comarca amb més cases és el Segrià (12), seguit de la Segarra (9), la Noguera (8) i l'Urgell (7); la resta es distribueixen

entre les comarques pallareses i l'Alt Urgell. Ara bé, la presència dels ordes religiosos foranis ens desvirtua tot intent d'esquematzació. Potser la realitat seria tal com nosaltres intuïem, però els prats per a la transhumància del bestiar desequilibren la balança cap a les Garrigues, comarca amb poques cases de religiosos però amb moltes terres eclesiàstiques.

<u>Comarques</u>	<u>finques</u>	<u>%</u>	<u>terres</u>	<u>%</u>	<u>cotització</u>
Alt Urgell.....	202	7,18%	1.074	2,50%	202
Garrigues	681	24,20%	17.362	40,51%	176
Noguera	573	20,36%	7.063	16,48%	144
Pallars Jussà.....	18	0,63%	243	0,56%	111
Pallars Sobirà.....	24	0,85%	249	0,58%	365
Segarra.....	459	16,31%	2.608	6,08%	159
Solsonès.....	99	3,59%	4.459	10,40%	148
Segrià.....	508	18,05%	7.494	17,48%	161
Urgell.....	249	8,85%	2.302	5,37%	167
TOTAL.....	2813	100%	42.856	100%	

Predomini de les terres garriguenques però de les finques segarrenques i de la cotització muntanyenca. Les peces petites predominen a la Segarra (82,52%) i al Solsonès (86,86%) amb un resultat -recordem- de 116 nous propietaris de 43 poblacions. Les finques mitjanes predominen a la plana i donaven lloc a 23 nous propietaris de Lleida, Barcelona o poblacions importants; i les grans i molt grans les recullen nou persones (3,93%) que compren 18.654,5 jornals (73,8%) residents a Lleida, Barcelona i Madrid. Es confirma la tesi de Richard Herr segons la qual si les subhastes es realitzaven en un país agrari, la concentració de propietats serà proporcional al grau de concentració ja existent, per tant, no canviarà l'estructura de propietat sinó que quedarà reforçada. Els mateixos o semblants resultats ha trobat German Rueda en una mostra estudiada de la desamortització arreu d'Espanya.

Les preferències dels compradors depenen també del poder adquisitiu. Els petits forçosament havien de conformar-se amb terres ubicades al seu terme municipal o en una població propera, i així com diu Herr, com més gran era la peça adquirida més llunyà era el futur beneficiari. Observeu: solament el 27,58% de les terres foren rematades per compradors residents a la mateixa població que hi esmerçaren el 13,48% dels diners i el 6,61% de les terres anaven a mans de veïns amb l'11,40% dels diners bestrets. La resta de terres (65,80) eren per als foranis que pagaren el 75,22% dels remats.

Cotitzacions: la xifra mitjana de cotització a Lleida és de 179 per les finques rústiques i 164 per les urbanes, certament no és la més alta de Catalunya, ben al contrari, però no ens podem afegir al repetit tòpic que sovint s'observa als estudis sobre la desamortització. Pensem que sobre la base de taxació 100 podia arribar a 179 pel que fa solament a les finques rústiques i després d'haver-ne observat la qualitat, el resultat és certament satisfactori.

Si ho ponderem per comarques veurem que la variació taxa-remat és més important a mesura que augmenta la qualitat de les terres, mentre que a les terres ermes roman inalterable. A excepció dels Pallars, la resta de comarques se situen al voltant de la cotització mitjana. Tot depèn de la qualitat de les terres. La presència o absència de terres de regadiu maximitzarà més o menys el remat. Cas semblant esdevindrà en el clergat regular amb la xifra 202,72 i el clergat secular, 149,72. A hores d'ara no farem un comentari minucios de les raons. Ja hem dit prou vegades la qualitat de les terres de l'un i de l'altre clergat.

Convé matisar finalment la periodització cronològica de les vendes. Els càlculs esmentats abans són de referència obligada. Per això convé recordar que el 1838 començava a Lleida la venda de finques del clergat regular; numèricament no es posaven a subhasta moltes

finques, però sí moltes terres cobejades (quan es rematen el 1840 la xifra de remat arriba a 227 situant-se entre les més elevades). En canvi el 1842 quan comença la desamortització d'Espartero entre els anys 1842-1843-1844 ja es taxaren el 76,2% de totes les peces subhastades a Lleida, però la quantitat de terres esdevé discreta. Pel que fa al conjunt de les terres rematades entre 1842 i 1843 s'adquiriria el 50% de totes les terres transferides a Lleida.

Quan ens situem a l'any 1842, el 55,61% de les finques i el 43,86% de les terres ja estaven en mans de nous propietaris, i Hisenda ja s'havia assegurat el 75,08% dels diners invertits. A partir d'ara començarà una lenta agonia potser alleugerida el 1848 per la taxació de les finques de Sant Joan de Jerusalem. Però de fet entre el 1845 i 1851 només es taxaran el 6,29% de les finques, que correspon al 21,68% de les terres (vegeu la importància de l'orde santjoanista i d'algunes peces escadusseres del clergat regular) que podien recollir el 8,4% dels diners. La migradesa d'aquestes darreres dades demostra la relaxació en què es trobava la desamortització.

A tall de conclusió podríem reiterar algun dels aspectes de la qüestió ja analitzats. El primer seria la importància quantitativa de la desamortització a les comarques de la plana. Això va comportar un cop fort a l'Església car li féu perdre els prats on hivernava el bestiar dels ordes monàstics. Un altre aspecte important és que l'operació permeté que sortissin a la llum els vals reials en un períodes de devaluació, en el qual els seus posseïdors pogueren accedir a les subhastes amb condicions favorables, alhora que es desferen d'aquella mena de ròssecs.

Cal remarcar també que la desamortització de Lleida, s'insereix en el procés ja teoritzat per Richard Herr i comprovat per altres estudiosos en diferents indrets de la Península Ibèrica, on la concentració de les adquisicions és semblant a l'existent abans de les vendes.

[Figura 7-3](#)

[Figura 7-4](#)

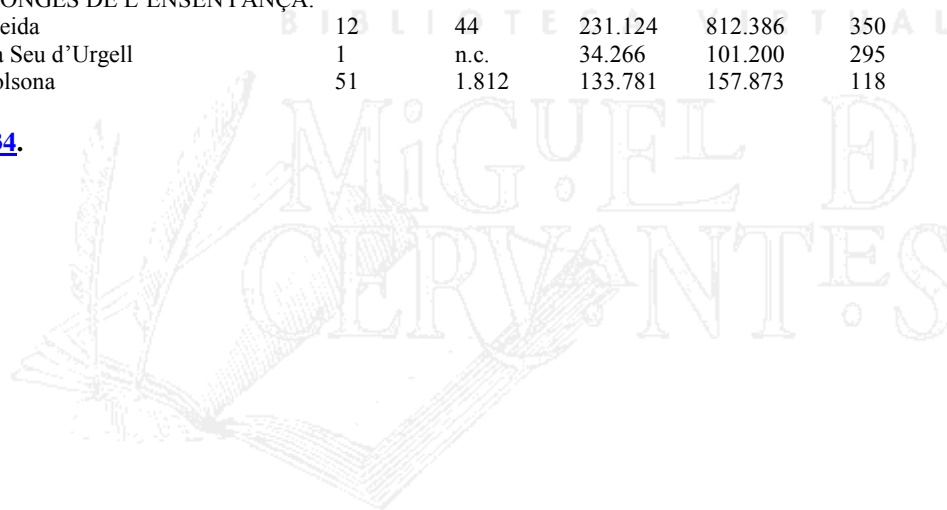
7.7. ANNEX. BÉNS DESAMORTITZATS ALS ORDES RELIGIOSOS REGULARS

ORDE RELIGIOS	FINQUES	JORNALS	TAXA/rals	REMAT/rals	COTITZACIO %
CARTOIXANS (Scala Dei)	99	9.161	2.400.135	4.037.614	168
BENEDICTINS:					
Gerri de la Sal	42	101	298.433	1.408.059	472
Montserrat	42	4.038	2.204.174	2.904.412	132
CISTERCENCOS:					
Monestir de Poblet	85	4.309	1.255.096	2.762.271	220
Monestir d'Escarp	16	567	197.306	237.690	120
Santes Creus	10	97	129.083	129.083	100
Lavaix	15	134	206.976	206.976	100
Vallbona de les Monges	3	22	23.270	56.620	243
Monges de Tamarit	5	12	17.666	17.666	100
DOMINICS:					
Balaguer	24	37	208.043	253.686	122
Cervera	5	41	83.300	116.600	140
Ciutadilla	12	25	39.000	151.200	388
Lleida	11	84	496.989	1.077.900	217
Puigcerdà	15	47	69.800	90.600	130
La Seu d'Urgell	37	104	287.711	442.585	154
Solsona	22	2.552	457.969	1.390.214	304
Tremp	33	78	87.241	121.525	139
MONGES DE L'ENSENYANÇA:					
Lleida	12	44	232.124	812.386	350
La Seu d'Urgell	1	n.c.	34.266	101.200	295
Solsona	51	1.812	133.781	157.873	118

Taula 7-33.

ORDE RELIGIOS	FINQUES	JORNALS	TAXA/rals	REMAT/rals	COTITZACIO%
CARTOIXANS (Scala Dei)	99	9.161	2.400.135	4.037.614	168
BENEDICTINS:					
Geri de la Sal	42	101	298.433	1.408.059	472
Montserrat	42	4.038	2.204.174	2.904.412	132
CISIERCENCES					
Monestir de Poblet	85	4.309	1.255.096	2.762.271	220
Monestir d'Escarp	16	567	197.306	237.690	120
Santes Creus	10	97	129.083	129.083	100
Lavaix	15	134	206.976	206.976	100
Vallbona de les Monges	3	22	23.270	56.620	243
Monges de Tamarit	5	12	17.666	17.666	100
DOMINICS:					
Balaguer	24	37	208.043	233.686	122
Ceevera	5	41	83.300	116.600	140
Ciutadilla	12	25	39.000	151.200	388
Lleida	11	84	496.989	1.077.900	217
Puigcerdà	15	47	69.800	90.600	130
La Seu d'Urgell	37	104	287.711	442.585	154
Solsona	22	2.552	457.969	1.390.214	304
Tremp	33	78	87.241	121.525	139
MONGES DE L'ENSENYANÇA:					
Lleida	12	44	231.124	812.386	350
La Seu d'Urgell	1	n.c.	34.266	101.200	295
Solsona	51	1.812	133.781	157.873	118

Taula 7-34.

ORDE RELIGIOS	FINQUES	JORNALS	TAXA/rales	REMAT/rales	COTITZACIO %
AGUSTINS:					
Cervera	2	14	21.166	45.600	215
Guissona	8	37	25.366	26.993	106
Lleida	4	54	291.200	291.200	100
Puigcerdà	2	1			
Sanaüja	35	302	232.612	374.605	161
La Seu d'Urgell	18	79	225.747	655.333	290
Tàrrega	0	0	0	0	
CLARISSES:					
Balaguer	7	22	60.700	80.600	133
Lleida	18	51	127.960	379.727	297
Puigcerdà	26	83	14.550	56.666	389
Tarragona	1	52	293.245	293.245	100
CAPUTXINS:					
Cervera	2	1	12.760	36.000	282
Lleida	1	2	58.217	102.500	176
Solsona	2	2	5.970	5.982	100,2
Tremp	1	2	12.500	13.900	111
MERCEDARIS:					
Agramunt	18	168	108.446	156.582	144
Lleida	8	13	304.504	354.933	116
Sant Ramon	14	139	122.143	145.593	119
Tàrrega	9	36	69.137	118.831	172
CARMELITES:					
Balaguer (Descalços)	3	2	36.000	78000	217
Borges Blanques	18	95	153.485	100	
Lleida (Calçats)	3	82	336.579	371.247	110
Lleida (Descalços)	3	9	38.033	166.600	438
Salgar	11	42	70.320	70.320	100
Tàrrega	1	1	8.000	45.500	569

[Taula 7-35.](#)

APENDIX A

-Els Cartoixans de Scala Dei, orde oriünda de Tarragona, però amb propietats arreu de Catalunya, comptava amb importants heretats a Castellldans i a les Garrigues en general. El volum total de béns que perdien en aquesta província, fou de 9.161 jornals 3 pórques, xifra que pensem deuria ésser el total de les seves possessions, ja que l'orde no reviscolaria més.

Si la suma total de terres desamortitzades ja els situa en primer lloc, encara resulta més atractiu descriure les seves 99 finques, de les quals solament esmentarem les més considerables. Es tracta d'una sèrie d'heretats situades al terme de Castellldans conegudes amb el nom de: Melons (1.422 jornals), Matxerri (1.718 jornals), Sant Jaume (286 jornals), Mas Bertran (225 jornals), Mas Roig (637 jornals), Torre Sala (323 jornals), la Xisperta (1.212 jornals). Però, l'interessant d'aquests masos i heretats no és solament la seva extensió, sinó el fet de que encara avui segueixen conservant els mateixos noms i el mateix atractiu que deuriem tenir abans. Avui, es tracta d'unes heretats, que gràcies a la construcció del Canal d'Urgell, esdevingueren terres de regadiu, precisament el mateix Mas Bertran avui és atravesat pel canal.

Aquesta oferta trigaria poc en ésser adquirida, a més també comptaven amb una sèrie de cases ubicades al Carrer Major de Castellldans. Les seves propietats foren comprades instantàniament, i ben segur deuriem donar lloc a petites tensions entre els compradors. El fet queda palès en les mateixes cotitzacions i també en l'aparició d'una figura, no habitual, però sí

esporàdica: l'home de palla. En aquest cas, fou Joan Baptista Roca, un coronel graduat i retirat, segons esmenten els Protocols Notarials, del qual no en sabem ni el seu origen, ni la seva residència. Exòtic, i potser romàntic personatge, que oferia xifres altes per després declarar-se insolvent un cop signada l'escriptura. Habitualment, però, encobria el veritable comprador.

-Els Monjos Benedictins, anomenats també monjos negres, foren també uns grans propietaris foranis, potser l'única excepció la constitueixen els Monjos Benets de Gerri de la Sal, que comptaven amb solament 101 jornals 7 pórques, però en aquest cas cal destacar les salines, utilitzades per a la producció i posterior venda de sal. Aquestes salines, foren adquirides a un preu deu vegades superior al de la seva taxació. També els hi fou desamortitzat un bosc anomenat "Monte Cuberos", als termes d'Espluga-Solduga de quatre hores de circumferència i dues de diàmetre. Del convent, solament quedaren i encara resten, les romanalles de l'església, que fou cedit per a fàbriques.

Els monjos benedictins de Montserrat hagueren de prescindir de 4.037 jornals 8 pórques, repartides en finques petites i mitjanes, ubicades a Alentorn, Artesa de Segre i Vilbes; excepte la "Hisenda Condals" a Cervera, ja de dimensions més grans, tot i que accediria a la subhasta fraccionada, fou però, adquirida en un sol lot per Francesc Murlans i Ignasi Girona. Una altra excepció són l'"Heretat Montalé" i la "Granja Miravall", les dues adquirides per Jaume Ceriola, de Barcelona, tot i que no ens consta cap taxació, la raó potser fou que es posaria tard en venda. A més Jaume Ceriola quitava un censal que gravava la segona finca.

-Monjos Cistercencs: l'orde cistercenc més expoliada a Lleida, fou Santa Maria de Poblet, amb 4.309 jornals 3 pórques, un total de 85 finques de diferents dimensions. Les més grans foren: l'"Heretat Tarasó" a Balaguer, de 336 jornals de terra erma; 637 jornals al terme d'Almenara, també totalment erms; l'"Heretat Torre Neral", que vindria a formar part de l'anomenat i avui prou cobejat "Castell del Remei". Es tractava de 300 jornals de terra, aleshores erma, adquirida per Jaume Mestres i Cendrós: la "Hisenda Montsuar", al terme de Fuliola, 236 jornals 3 pórques; el "Tallat", a Montblanquet, 127 jornals amb santuari, lloc típic d'aplecs, adquirit per Manuel de Berenguer, notari de Montblanc; una hisenda al terme de Belcaire de 2.165 jornals de terra campa, per a part i vinya, adquirida per Ermengol Villaginés, però les "herbes" havien estat adquirides per Marià Agelet.

El convent cistercenc de Granja d'Escarp, amb 16 finques que sumen 566 jornals 9 pórques. Es tracta de propietats petites, excepte una heretat de 494 jornals de terra erma, rematada sota preu de taxació, segons el "Boletín Oficial de la Provincia de Lérida", però en realitat la remataria Marià Vilagrassa de Saragossa per 405.000 rals.

Els monjos cistercencs de Santes Creus concentraven les seves discretes propietats i drets senyorials al terme de Montalbà, essent adquirides l'any 1848 per Manuel Tubau, pel mateix preu de taxació. Probablement deuria tractar-se de pasts per a la transhumància del bestiar.

El convent de Santa Maria de Lavaix comptava amb 134 jornals 4 pórques de terra, distribuïdes en 15 finques, adquirides al mateix preu de taxació, i ubicades al terme de Pont de Suert. Les romanalles del seu convent, avui resten sota les aigües de l'embassament de Les Escaldes, enlairant-se encara el campanar en cas de la disminució del cabal de l'aigua.

Els únics cenobis femenins a Lleida foren els de les Monges de Vallbona i les Monges de Tamarit (convent forani, però amb discretes propietats a la província). Vallbona de les Monges comptava amb 21 jornals 7 pórques de terra, però sortosament salvaria el seu convent, d'estil gòtic, on guarda les despulles de la que fou esposa de Jaume I i reina de la Corona d'Aragó, Violant d'Hongria.

Les Monges Bernardes de Tamarit solament comptaven amb 11 jornals 5 pórques, distribuïts en petites parcel·les.

A part dels ordes monàstics, resten ara els ordes regulars, entre els quals cal esmentar els agustins i els dominics, que foren precisament els que comptaven amb el nombre més elevat de cases, mentre que ordes com els Mínims, Magdalenes i Missionistes.

-Els Dominics tenien cases a Balguer (37 jornals), Cervera (41 jornals), Ciutadilla (25 jornals), Lleida (84 jornals 3 pórques), Puigcerdà (47 jornals), la Seu d'Urgell (103 jornals 10 pórques), Solsona (2.552 jornals 6 pórques), Tremp (78 jornals). La propietat dels dominics es troba molt repartida amb peces de menys de 5 jornals, la cotització habitualment no es duplica, però totes les peces són adquirides en un termini breu. L'excepció dominicana, la constitueixen els Dominics de Solsona, casa que suposa una desviació al tenir les propietats del terme del Pinell, anomenades l'"Hostal del Geli", més de 450 jornals de bosc amb pins; i l'heretat "Cancastell", al mateix terme, de 724 jornals. Ambdúes foren comprades per Francesc Murlans.

-Darrera els Dominics són les Monges de l'Ensenyança, l'orde més rica, i concretament també la casa de Solsona que hagué de prescindir de 1.812 jornals 4 pórques, es tracta de 51 finques, totes elles petites, excepte quatre boscos: el "Bosc de Can Llord" de 509 jornals 11 pórques al terme de Llobera; el bosc de "Can Perecamps" de 535 jornals 3 pórques al mateix terme; el bosc del terme de Perecamps de 428 jornals, i el bosc del terme de Llobera de 271 jornals 1 porca. Els quatre boscos foren adquirits per Francesc Murlans i Torres.

Les Monges de l'Ensenyança de Lleida, solament comptaven amb 14 jornals distribuïts en diferents horts. Però en aquesta casa, hem d'esmentar les finques urbanes, cases situades al Carrer Segarra, Carrer de la Palma i Cavallers de Lleida. Es tractava de cases de dos o tres pisos, que les monges llogaven per un termini d'un any. També es llogaven habitacions individuals per un termini si fa o no fa igual. A l'Apèndix recollim part de les persones llogades, el preu que abonaven i el termini. D'aquestes cases, s'aprofitaven tots els espais: soterranis, cellers, forns,... Part d'elles foren rematades pel mateix preu de la taxació i adquirides pels "grans" compradors de béns desamortitzats: Tubau, Morlius, entre altres.

A la Seu d'Urgell, les Monges de l'Ensenyança, solament hagueren de prescindir d'una vinya, al terme de la Seu, de la qual no en sabem la grandària, adquirida per Silvestre Solà, personatge que aconseguiria formar una mena de finca mitjana rematant les peces veïnes que calia, tot i que pertanyien a diferents ordes.

Darrera aquestes dues ordes, la resta es mantenen en certa discreció; de fet, el clergat regular no era massa ric a Lleida. Habitualment comptava amb propietats petites i mitjanes concentrades en la mateixa partida o terme on tenen la casa.

-Seguint ara l'ordre alfabètic, ens trobem els Agustins, orde que tenia cases distribuïdes arreu de la província: *Cervera. En aquesta vila comptaven amb 13 jornals 8 pórques, tot en una sola peça. També posaren a la venda una casa i el convent, que fou taxat i retaxat sense massa èxit durant l'any 1849, essent finalment cedit per escoles d'ensenyament primari i mitjà.

*Guissona. Es tracta de 8 finques de grandària reduïda, part d'elles són horts de 3 pórques a 1 jornal al terme de Massoteres. La peça més gran és un bosc matosser de vint jornals al mateix terme de Massoteres, adquirit per Francesc Huguet de Guissona. Precisament el mateix comprador adquiria també el convent. La xifra total de béns desamortitzats fou de 37 jornals 5 pórques.

*Lleida. Una peça dividida en quatre finques dedicades a horta de regadiu, ubicades a la partida de Granyena, tot plegat sumaven la xifra de 54 jornals 2 pórques. Aquests horts d'adquiriren pel mateix preu de taxació, tot i que habitualment els horts s'acostumaven a

cotitzar força, i més els de regadiu.

Foren adquirits per Josep Safont, resident a Madrid. Quan arribarem al capítol dels beneficiaris, ja tindrem ocasió d'explicar les diferents adquisicions dels germans Safont arreu d'Espanya. S'arrendaven a pagesos residents a Lleida i Alcoletge (vegeu els contractes a Fuster, M. n°596).

*Puigcerdà. Concretament els Agustins de Puigcerdà comptaven amb dues peces de terra de 4 i 9 pórques al terme de Balltarga. Foren adquirides per Francesc Calvet i Jaume Elies, respectivament, i pagades en un sol termini.

*Sanaüja. Trenta-cinc peces de petites dimensions, excepte dues heretats: una al terme de Palou de Sanaüja, de 88 jornals, i l'altra de 45 al mateix indret. Ambdúes rematades per Joan Agell. Tot plegat posaren en venda 302 jornals 5 pórques.

*La Seu d'Urgell. Divuit finques al mateix terme de la Seu, que sumaven un total de 78 jornals 7 pórques. Es ven terra de secà i de regadiu, però cap finca urbana, ni el convent. La propietat quedava molt ben repartida, gairebé cada peça tenia un comprador diferent, i no faltà Silvestre Solà, qui en aquest cas, remataria les finques ubicades a la partidaa Santa Magdalena, per tal de poder reunir una sola finca a base de petites peces, que sempre aconseguiria mitjançant un intermediari a la subhasta de Lleida.

*Tàrraga. Cas contrari al convent de la Seu. Aquí els Agustins solament prescindiren de sis finques urbanes, ubicades als carrers Raval, Agoders, Sant Agustí i La Font. Es posaren en venda molt tard, l'any 1848, essent adquirides per uns preus mòdics pels senyors Joan Girona i Francesc Roca Barcons, l'any següent. El convent es subhastava l'any 1843, essent adquirit per Josep Canes i Cia. de Tàrraga l'any 1844, pagant en títols i duplicant el preu de la taxació.

-Les Monges Clares tenien dues cases: una a Balaguer i l'altra a Lleida. Però a més, ens trobem que les Clarisses de Tarragona i de Puigcerdà també comptaven amb béns a Lleida.

*Clarisses de Balaguer. Es tracta de 21 jornals 9 pórques, distribuïdes en set peces totes elles ubicades al terme de Balaguer. Entre les set finques hi ha el convent, poc interessant artísticament perquè es tractava d'una residència temporal.

*Clarisses de Lleida. Força varietat de finques posaren en venda, es tracta de 18 finques rústegues, que tot plegat sumaven la quantitat de 51 jornals 3 pórques i vint-i-tres cases situades als carrers Clavell, Segarra, Nou i Obradors, tots ells al que avui representa la part antiga de la ciutat. Cal esmentar, finalment, la gran varietat de compradors que accediria a les cases.

*Clarisses de Puigcerdà. Es tracta de vuitanta-tres jornals distribuïts en vint-i-sis peces de diferent grandària, situades al terme de Balltarga i adquirides per Pere Campí de Lleida i Francesc Calvet de Puigcerdà.

*Clarisses de Tarragona. Les monges de Tarragona comptaven amb un molí de farina situat al terme de Lleida, partida de Gualda i una heretat anomenada també Gualda, al camí de Torrefarrera, de 52 jornals 3 pórques. Després d'una sèrie de compradors insolvents, ho adquiria Ignasi Girona, però cedint dues parts a Manuel de Oviedo. El molí també fou per a Ignasi Girona, amb societat formada per Joan Viladot i Ramon Macià.

-Els Caputxins era l'orde més pobra, solament se'ls desamortitzà sis jornals de terra entre les quatre cases que posseïen a Lleida.

*A Cervera, tenien dos hortets de secà, de 10 i 6 pórques i un convent del qual solament quedaven els fonaments i alguna paret enrunada. Els hortets foren adquirits per Tomàs Capella, duplicant àmpliament la xifra de taxació.

*A Lleida, es subhastà solament l'anomenat "Hort dels Caputxins", amb parral,

sopador i cisterna, dividit en tres parts: de 7, 6 i 5 pórques, adquirides per Ignasi Girona i Josep Lamarca.

*A Solsona, trobem dos horts situats al mateix terme, de 10 i 6 pórques, adquirits per Marià Codoñet de Barcelona. El convent fou utilitzat per a diferents usos, fins que acabaria enrunat.

*A Tremp, comptaven amb un hort d'un jornal onze pórques i uns trulls situats al carrer Raval de Tremp. Tot fou adquirit per Miquel Utrillo, banquer de la vila.

-Els Mercedaris solament comptaven amb cases de religiosos situades a la plana: *Agramunt. Els Mercedaris d'Agramunt posaren en venda divuit finques de dimensions prou reduïdes, però que tot plegat sumaven 167 jornals 9 pórques. Es tracta de terra campa de secà, de tercera categoria. La finca més gran està situada a la partida Ofegats, del mateix municipi i medeix 49 jornals 6 pórques; fou adquirida per Joan Puig i Coll d'Agramunt, per un preu reduït, tot i que duplicà la xifra de taxació.

*Lleida. En aquesta ciutat es vengueren 13 jornals 3 pórques de terra de diferent qualitat, distribuïda en vuit finques. El convent, després d'una sèrie de fallides, fou rematat a Madrid, el dia 28 d'agost de 1845 per Gaspar Remisa.

*Sant Ramon i La Manresana. Es tracta de quinze peces de terra campa, de bosc i vinya, situades als termes de Portell i Arbeca, que sumaven 139 jornals 3 pórques. El convent s'anuncià, però ni tan sols arribaria a subhastar-se, quedant utilitzat per a escoles d'ensenyament primari, mercat, fàbriques,... Part d'aquestes finques foren adquirides per Albert Camps i Cia.

*Tàrrrega. En aquesta vila, comptaven amb 9 finques esbargides per diferents partides, sumant totes plegades la xifra de 36 jornals 6 pórques. Els Mercedaris també tenien dues cases al Raval, una als afores -Reramurs-, una al carrer Sant Agustí, dues palleres i una panera al carrer de la Mercè. Adquirides per Jaume Mestres d'Agramunt, Pau Arovitg de Tàrrrega, Ramon Solà de Tàrrrega i Ramon Valls de La Guàrdia.

-Els Carmelites Descalços i Calçats, igual que els ordes anteriors tenen propietats petites. Es tracta de petites finques al mateix terme de casa desamortitzada, i que habitualment dupliquen el preu de taxació.

*Balaguer. Els Carmelitans Descalços tenien tres horts situats a reramurs de la mateixa vila, es tractava de terra de primera i segona qualitat, regada, amb pou i sinia. La grandària era de 15, 6 i 2 pórques. Adquirits per Francesc Puig, Jaume i Ramon Sala de Balaguer, respectivament.

*Borges Blanques. La capital de Les Garrigues comptava amb 18 petites finques venudes, tot plegat 95 jornals de terra de secà, que foren rematades al mateix preu de taxació, per Francesca Benet, advocat de Lleida (per a Magí Ticó). Així doncs, tornava a ésser una sola finca, malgrat que a efectes de subhasta s'havia dividit en lots diferents.

*Lleida. Els Carmelites Calçats de Lleida posaren en venda 81 jornals 4 pórques. En aquest hem d'abandonar la idea habitual de petits horts. Els Carmelitans comptaven amb una heretat prop de la partida "Pica de Baix", que consta de 79 jornals adquirits per Francesca Gras i Antònia Oller de Madrid, però que al cap de dos anys es declararan insolvents. Trobem una nova escriptura de venda de l'any 1844, on figura Domènec Muntaner com a nou propietari. Un petit hort a "Pardinyes Baixes" de 2 jornals 4 pórques, adquirit per Pau Figuerola, completa el volum de subhastes d'aquest convent.

*Lleida. Els Carmelitans Descalços comptaven amb sis cases al carrer Plateria de la ciutat, dos horts a la Partida de Rufeia de 2 i 4 jornals, i un a la partida de Vallcalent de 2 jornals. Totes les cases foren rematades aviat i la xifra de cotització, no era pas menyspreable. Però, el que més sobta és la gran quantitat de censals que anualment recaptava aquesta casa,

concretament 621. El convent fou utilitzat per a Diputació Provincial durant l'any 1836, entre altres utilitats.

*Salgar. Prop de 42 jornals dividits en 11 parts, fou el total dels béns subhastats a aquest convent. Es tractava de terra de secà, de tercera qualitat, ubicada als termes de Salgar, Artesa de Segre i Montsonís. El preu del remat fou el mateix de la taxació. El comprador fou Ignasi Girona i Cia. que adquiriria les terres i el convent.

*Tàrrega. Els Carmelitans d'aquesta vila compten amb un hort tapiat d'un jornal, al camí de Talladell, adquirit per Pere Mías de Tàrrega; el convent, situat al mig de la vila, tot i que no ens consta el nom del carrer, fou comprat per Josep Canes i Cia. (societat formada pels senyors Vergoñós i Orovitg). L'hort, a finals del segle XIX fou adquirit pel senyor Llovera, per tal de poder construir el cafè-teatre conegut amb el nom d'"Ateneu", que avui encara roman en el mateix indret. Finalment, una casa al carrer Agoders i un corral al carrer Claret, adquirits per Tomàs Sostres de Tàrrega, constitueixen tot el lot subhastat pels Carmelitans d'aquesta vila.

-Els Trinitaris comptaven amb cinc cases, també ubicades a la plana, principalment.

*Anglesola. Vint-i-tres finques al mateix terme, que tot plegat sumen una xifra de 161 jornals de terra campa. El comprador d'un nombre important de finques (vint-i-una), fou Joan Baptista Clavé, comerciant barceloní; la resta, foren adquirides per Benet Vicens de Madrid. El convent situat al camí de Tàrrega fou comprat per Cándido Jordana de Cervera.

*Avinganya. L'església i el convent, momentàniament, foren adquirides per Manuel de Berenguer de Madrid, però el temple, molt mal cuidat, s'enrunaria fins arribar a la situació actual, que ja solament romanen les parets laterals i els arcs faixers del que deuria ésser un edifici gòtic. També una peça de terra de regadiu a Seròs, de 57 jornals 1 porca, adquirida per Benet Vicens de Madrid; i una altra peça de terra, però aquesta de secà, al mateix terme de Seròs, de 37 jornals de grandària, adquirits per Gaietà Quer d'Aitona.

*Balaguer. Tres horts situats al terme de Balaguer de 10 pórques i un de 1 jornal 8 pórques també al mateix terme. Foren adquirits per Gil Trilla, Francesc Puig de Balaguer i Albert Camps i Cia de Lleida. També es subhastà la setzena part d'un terreny de 115 jornals, adquirida per Pere Mas, que precisament era l'arrendador de totes les finques dels Trinitaris de Balaguer.

*Bellví. Els Trinitaris anomenats de "La Mare de Déu de Les Sogues" comptaven abans d'ésser desamortitzats amb 71 jornals 7 pórques, dividits en 11 parts, situats al camí de Balaguer, terme de Bellví. Tot plegat fou adquirit per Jaume Cases i Teresa Sans i Parera de Castellans i arrendataris d'aquestes finques. El convent d'adquirí Albert Camps i Cia.

*Lleida. Dos horts a la partida de Fontanet, un de 4 jornals 4 pórques i l'altre de 10 pórques, adquirits per Manuel Tubau i Ramon Mestres en societat i el segon per Antoni Rexach, comerciant lleidatà, el qual adquirí també amb la seva germana Magdalena una fonda anomenada "La Bordeta", als afores de la ciutat. Arrendades a Albert Vallespí per 725 rals/any i Josep Vallespí per 622 rals/any.

-De l'orde dels Mínims, solament tenim notícia de dues cases situades a la província de Lleida, una a Ponts i l'altra a Cervera i, és clar, les dues sofriren l'impacte desamortitzador.

*Cervera. En aquesta vila els Mínims solament comptaven amb el convent, que de fet, mai es taxà i fou utilitzat per a presó.

*Ponts. Aquesta casa comptava amb dues heretats: la "Borda dels Frares" i "Gratapolls". La "Borda dels Frares", constava de 254 jornals 5 pórques, amb corrals i vinyes al terme de Ponts però, cal afegir que 126 jornals eren totalment erms i això es nota en el moment de la venda, en la reducció del preu de cotització, concretament. Fou adquirida per Manuel Tubau de Lleida, personatge que no sabem quina raó abandonaria el pagament, essent

novament subhastada i comprada per Anastasi Poch de Sant Julià de Lòria, per la meitat del preu del senyor Tubau!.

L'heretat "Gratapolls" constava de tres parts: 60 jornals de bosc, 24 jornals de terra campa i 3 jornals d'erms, amb casa i pleta, als afores de Ponts, rematat per Josep Santesmases de Gratapolls, l'any 1849. A part, ens queden dues petites finques de 2 pórques i 1 jornal 7 pórques, a més del solar del convent adquirit per Geroni Archs.

-Els Franciscans comptaven amb cinc cases a Lleida, però sempre amb propietats molt petites.

*Agramunt. Aquest convent tenia dos horts de secà al mateix terme d'Agramunt, comprats per Albert Camps i Cia. A més, el convent rematat per una xifra molt inferior al preu de taxació.

*Balaguer. Set finques de petites dimensions que sumen la xifra d'onze jornals sis pórques, ubicades al terme de Balaguer. I el convent situat als afores de la vila, adquirit per Josep Pla Sancho de Tàrrega.

*Bellpuig. Vengué una finca de 3 jornals 9 pórques, adquirida per Jaume Ponts de Bellpuig.

*Cervera. Un hort de dos jornals amb estany i cabana, adquirit per Ramon Mestres i Cendrós d'Agramunt; una casa de dos pisos situada al carrer Major de Cervera, comprada per Pau Solsona i Vila de Cervera i el convent amb l'hort de 3 pórques, cedit per escoles i fàbriques, tot i que l'any 1851 tornava a ésser habitat pels frares. L'hort, però, no el recuperaren ja que Antoni Pipó de Cervera el pagaria d'una sola paga l'11 de novembre de 1847.

*Lleida. Un hort a la Partida Fontanet, d'un jornal set pórques, adquirit per Antoni Rexachs de Lleida.

Ja solament ens resta comentar els ordes amb poques cases, o el cas dels ordes foranis amb cases a la província, precisament entre aquest darrer cas cal esmentar:

-Els Filipenses de Vic, que degut al seu tipus de contracte i condicions de la venda l'hem tractat en l'apartat dels censos emfitèutics.

-Els Jesuïtes de la Seu d'Urgell. En aquest les finques posades en venda foren catorze, al terme de Tost, totes de petites dimensions, excepte l'anomenada "Heretat Escàs" de Montellà, amb 125 jornals i una casa, però que ni tan sols es posaria en venda. Les altres finques foren adquirides per Càndido Jordana, notari de Cervera, personatge que recordem per les seves adquisicions de convents.

-Magdalenes de Barcelona. Solament tenien una casa a la Plaça Major d'Agramunt, adquirida per Francesc Puig i Coll d'Agramunt.

-Missionistes: *Els Missionistes de Barcelona comptaven amb 182 jornals als termes de Florejacs, les Sitges i Guardiola, tot plegat 18 petites peces de terra de secà amb vinyes. Adquirides per Antoni Ribalta de Guardiola de Ribelles, Joan Armengol, Joan Jover i Joan Puig d'Agramunt.

*Els Missionistes de Guissona prescindiren de vint peces de terra de secà, vinya i bosc, als termes de Guissona, Gra i Sant Martí de la Morana. Tot plegat 122 jornals adquirits per un variat ventall de compradors, on no hi manquen, però, els habituals: Manuel Tubau, entre altres. El convent fou tornat al clergat, l'any 1851.

-Premonstratessos de Les Avellanes. L'única casa de monjos premonstratessos la trobem precisament en aquest indret. Les seves propietats s'extingueren termes i la suma total fou de 1.533 jornals entre els quals trobem les següents peces: *Una heretat amb pallera, cobert, dos molins de farina, un d'oli i una era a Òs de Balaguer, de 299 jornals, adquirida per Manuel de Oviedo de Madrid.

*Una altra heretat anomenada "Nostra Senyora del Bon Repòs", al terme de Sant Salvador de Toló, de 1.227 jornals de bosc. Adquirida per Antoni Jordà i Santacreu de Madrid.

*Tres cases a Les Avellanes, comprades per Manuel Raïmat i Francesc Borràs del mateix municipi i Francesc Benet de Lleida.

*El convent on es guardaven les despulles dels comtes d'Urgell, Ermengol VIIè i la seva muller, fou rematat per Manuel de Oviedo.

-Monges de Santa Teresa de Lleida. Solament trobem una casa situada a la Plaça de Santa Maria de Lleida, adquirida per Julià Rueda.

-Orde Militar dels Cavallers de Sant Joan de Jerusalem: *Monges Santjoanistes d'Alguaire. Tot i que les monges santjoanistes darrerament ja no residien a Alguaire, encara es pogué posar a la venda 944 jornals 9 pórques, dividits en 5 finques, a més d'un molí i un de farina a la vila d'Alguaire. El molí d'oli aviat fóra rematat per Pau Borràs i Cia., pagant en títols i en vuit pagues; el molí de farina, per Josep Vila i Berart, advocat de Balaguer, també en els mateixes condicions de pagament. La terra l'adquirí Albert Camps i Cia. de Lleida, donant lloc a una concentració de propietat gens menyspreable.

7.7. ANNEX. BÉNS DESAMORTITZATS ALS ORDES RELIGIOSOS SECULARS.

ORDE RELIGIOS	FINQUES	JORNALS	TAXA/rales	REMAT/rales	COTITZACIO %
Anglesola	23	161	183.395	246.900	135
Aninganya	2	94	208.666	310.010	149
Balaguer	4	3	26.600	37.900	142
Bellví	11	72	19.042	35.867	188
Lleida	2	5	53.700	126.400	235
MINIMS:					
Cervera	0	0	0	0	304
Ponts	4	344	164.754	420.559	255
FRANCISCANS:					
Agramunt	2	4	5.833	5.833	100
Balaguer	7	12	40.800	68.000	167
Bellpuig	1	4	6.300	6.300	100
Cervera	2	2	48.872	65.758	135
Lleida	1	2	19.200	61.200	319
JESÛITES:					
La Seu d'Urgell	14	14f324j	6.733	20.734	308
MAGDALENES:					
Barcelona	0	0	0	161	
MISSIONISTES:					
Barcelona	18	182	87.700	97.300	111
Guissona	0	122	136.295	668.043	490
MONGES DE SANTA TERESA					
Lleida	0	0	0	0	0
MONGES DE SANT JOAN DE JERUSALEM:					
Alguaire	5	945	115.500	125.100	108
TOTAL	874	28.361	12.840.193	23.564.905	

Taula 7-36.

CLERGAT SECULAR ORDE MILITAR DE SANT JOAN DE JERUSALEM:	FINQUES	JORNALS	COMPRAD	TAXA	REMAT	COTITZACIO
Comanda Barbens	8	49	0			
Comanda de Cervera	17	85	8	32.480	32.480	100
Comanda Espluga Calba	3	14	0			
Comanda Granyena	7	69	7	166.400	166.400	100
Comanda Gran Priorat	0	0				
Comanda Termens	17	283	17	104.102		
Comanda Torres de Segre	0	0	0			
CAPITOLS:						
Lleida	279	35	22	61.574	1129.746	211
Solsona	5	822	659.538	1.262.517	191	
La Seu d'Urgell	0	0	106.908	109.233	102	
PARROQUIES:						
Saldes	9	7	4	8.433	8.799	104
RECTORIES:						
Cervera	7	42	7	17.366	17.366	100
Gòsol	10	9	8	22.164	22.682	102
CONFRARIES:						
Ponts, Santa Anna	1	2	1	1.240	1.240	100
Fuiola, Sant Esteve	2	2	2	2.100	2.100	100
COL·LEGIATA:						
Guissona	14	7+n.c.	14			
PRIORAT:						
Meià	12	11	8	26.045	27.205	104
MITRA:						
La Seu d'Urgell	4	n...c.	4	15.490	67.370	435

Taula 7-37.

APENDIX B

COMANDES DESAMORTITZADES: -Comanda de Cervera: La Comanda de Cervera comptava en el moment de declarar-se la Desamortització, amb setze finques subhastades entre els mesos de maig i desembre del mateix any 1848, ubicades als termes de l'Ametlla i Cervera. Es tractava de terra campa, amb boscos i un molí de farina a Porquerisses, tot això sumava un total de vuitanta-un jornals distribuïts en petits lots.

Els beneficiaris d'aquestes ofertes foren: Miquel Llovet, Antoni Roig, Josep Llovet, Joan Font, Ramon Roig, Ramon Bonet, Josep Salvador i Magí Salvador, tots pagesos de l'Ametlla de Segarra. Remataven les diferents finques a la subhasta de Lleida, el mes d'abril de 1849, pagant en metàl·lic i en vint pagues.

-Comanda de Susterris: En el moment de la desamortització solament tenim notícia d'una casa a Tarn, subhastada el mes de maig de 1848 i novament anunciada l'any 1852.

-Comanda de Granyena: El mateix mes de maig de 1848 es subhasten set finques d'aquesta comanda, ubicades al mateix terme de Granyena. Es tractava de seixanta-nou jornals de terra campa de secà i una casa-castell a Granyena, rematades al mes de març de 1849 per Josep Anglés de Cervera, Joan Carbonell, Francesc Farré i Miquel Serra de Granyena, pagant en metàl·lic i en vint pagues.

-Comanda de Barbens: Tretze finques de tamany reduït es posaren en venda. No sabem si eren de secà o de regadiu. Foren adquirides per: Francesc Vilalta de Cervera (quaranta-nou jornals), Jaume Minguell de Barbens, Joan Riera de Bullidó, Josep Castells, Bautista Ortiz, Andreu Benet Torres i Antoni Minguell de Barbens. Les condicions de

pagament seguien sent les mateixes de les comandes anteriors.

-Comanda de Torres de Segre: El dia 19 de maig de 1848 es posaren en subhasta pública les nou finques d'aquesta comanda, de les quals tres són urbanes: un molí d'oli, un molí de farina i una casa-castell a Torres de Segre adquirida per Francesc Miret i Cia. de Torres de Segre; mentre que els dos molins eren rematats per Marià Quer i Cia de Lleida. La resta de propietats eren finques rústegues, horts més o menys petits adquirits per Francesc Miret i Cia. de Torres de Segre. Tot fou rematat el mes de juliol de 1849, pagant en vuit pagues i en títols.

-Comanda d'Espluga Calba: En aquest municipi triomfava la propietat urbana, la comanda comptava amb quatre forns de pa, un molí de farina, una casa-castell al centre de la vila i 14 jornals de terra de secà, utilitzats pel conreu de la vinya i olivera. Cap d'aquestes finques fou rematada i el dia 28 de maig de 1852 tornaven a sortir a subhasta.

-Comanda de Termens: La subhasta dels béns d'aquesta comanda començava certament tard, fins l'octubre de 1850 no s'anunciaven les dinou finques ubicades al mateix terme de Termens, dos-cents vuitanta-tres jornals de terra a més d'un molí de farina i una casa-castell a la vila. No fou adquirit.

-Comanda Gran Priorat: Fins al dia 1 d'octubre de 1850 no s'anuncià la subhasta de les propietats d'aquesta comanda, que compta amb cinc forns: un a Arbeca, a Corbins, a Palau d'Anglesola, a Castellnou de Seana i a Artesa de Segre. Tampoc es remataren.

DESAMORTITZACIÓ DE LA RESTA DEL CLERGAT SECULAR.

Tot realitzant una anàlisi més o menys detallada dels béns desamortitzats al clergat secular, començarem pels Capítols.

-Capítols: comptaven amb propietats envejables i en terrenys relativament bons, però potser la millor sort que corregeren fou precisament el fet de poder despistar part de les seves propietats, degut a una mena d'articles heterogenis als quals s'acolliria sobretot el Capítol de Lleida, segons observarem en la següent correspondència, on el Capítol de Lleida esmenta fins i tot els articles on s'acolliren per tal de salvar el seu patrimoni: Junta del Ilustrísimo Cabildo de la ciudad de Lérida: "Contestando esta junta a las anteriores comunicaciones de V.S. del día 4 y 7 del que sigue dice a V.S. que desde luego; deseosa de que todos sus actos lleven el sello de la imparcialidad y Justicia, no sólo ha resuelto sean devueltos los libros y demás documentos pertenecientes a fundaciones y beneficiados, siguen ciñéndose a lo literal del artº 1º de la ley del 2 de septiembre último que se halla concebido en estos términos: Todas las propiedades del clero secular de cualesquiera clase de predios, derechos y acciones q. consisten de cualquier origen y nombre que sea, y con cualquiera aplicación o destino con que hayan sido donadas o adquiridas, son bienes nacionales.

Considerando al propio tiempo que las fincas de los fundadores y beneficiados no son propiedad del clero; de ningún modo donadas, ni adquiridas por él, sino dejadas en Administración por disposición de aquellos para objetos determinados, la Junta no puede considerar dichas fincas como bienes nacionales por las noticias adquiridas, resuelve a sí mismo en su vista dejarlas en administración a V.S. con objeto de celebrar misas a cuyo precio están destinadas esas fincas".

Dios guarde a V.S. muchos años:

(Signatures il·legibles).

Lérida, 13 de diciembre de 1841.

A aquesta carta hi correspon la següent resposta de la Junta Nacional de Béns Nacionals de Lleida:

Junta Especial de Adon. y Venta de Bienes del Clero Secular de la Provincia de Lérida:

Siempre que los reverendos curas de esta capital acrediten como lo hizo el ilustre Cabildo, sobre las fincas administradas por las comunidades parroquiales para el solo y único objeto de misas matutinas, y que estas fincas no son propiedad suya, ni compradas, ni adquiridas, sino dejadas en administración para el indicado fin, la Junta se apresurará desde luego a acceder gustosa a su pretensión. (.....)

Dios guarde a V.S. m.a.

Lérida 20 de diciembre de 1841.

El Presidente:

Manuel Ezquiza.

Els Capítols de la província de Lleida posarien a la venda 3.406 jornals, tot plegat es tractava d'una sèrie de finques de dimensions més grans que les habituals dins el clergat secular. Aquí les finques mitjanes-grans són més o menys freqüents. També notarem una altra diferència respecte a la resta de clergat secular, es tracta del tipus de comprador; és normal que aquestes terres siguin cobejades per un tipus de personatge amb interessos diferents als del típic personatge que remata una finca i prou, per exemple. Aquí acudiran els grans beneficiaris de la Desamortització lleidatana.

Les finques estaven situades en diferents municipis, esbargides arreu del bisbat.

A més de les terres, també hem de tenir en compte els molins, cases i altres tipus de propietats, que potser en la resta de clergat secular seran menys freqüents.

Els capítols més rics eren els de la Seu i Lleida, mentre que el de Solsona solament li fou desamortitzada l'heretat anomenada "Torre Neral", heretat força cobdiciada encara avui dia. La data en què sortiren a la venda aquestes finques, fou l'any 1842 i s'acostumaven a vendre d'hora.

-Curats. Un total de 127 curats que suposen la xifra de 1.433 jornals 9 pórques posats en venda, esbargits arreu dels diferents municipis i llogarrets.

La data de les subhastes fou entre el maig de 1842 fins el maig de 1843, l'any 1844, en canvi, fou ja més dèbil.

Els curats ofereixen habitualment finques molt petites, de qualitat molt baixa, de secà, ubicades al mateix terme i partida i de les quals no en sabem el seu contracte de conreu, potser era el mateix capellà l'encarregat d'aquests treballs, com en algun cas hem vist.

Els curats més rics foren els de: Bell·lloc (162 jornals 5 pórques), Bellví (81 jornals 6 pórques), Castell·llebre de Peramola (59 jornals), Cogul (74 jornals), Llardecans (54 jornals), Montgai (59 jornals), Omellons (59 jornals), Pedrís (126 jornals), Puig-gròs (56 jornals), Rosselló (51 jornals), Vinaixa (236 jornals).

En general, el nombre de finques que posaren en venda aquests curats és reduït, solament 18 o 20. Certament es vengueren finques petites, és difícil trobar grandàries superiors a 30 jornals, per exemple. Solament les hem pogut registrar en els curats de Pedrís (34 i 36 jornals) i en el de Castell·llebre de Peramola (36 jornals).

-Beneficis. Solament posaren en venda 298 jornals 9 pórques. Les parròquies que concentraven més beneficis dedicats a diferents sants i patrons foren les de: Àger, Anglesola, Ferragut, Ponts, Verdú i Vilagrassa.

La data en què es posaren en venda fou també l'any 1842, però part dels beneficis no foren adquirits i alguns ni tan sols taxats. Entre els adquirits trobem els quatre de Ponts i els dos de Vilanova de Meià.

-Rectories. Seguint una mica la tònica ja habitual, poques foren les finques taxades i poques les venudes. La quantitat de terra oferta fou de 421 jornals 7 pórques. Entre les úniques rectories amb propietats venudes cal esmentar les de Cervera, Gòsol i Sanaüja. En aquest cas, el preu fou el mateix de taxació.

-Comunitats. La xifra de terres posades en venda fou de 702 jornals 2 pórques i part d'aquest lot es distribueix entre les principals comunitats, que fins i tot aconseguiren vendre les seves ex-propietats. Entre les comunitats més importants trobem: Agramunt, C. Eclesiàstica de Biosca (que posava en circulació 37 finques ubicades al mateix terme de Biosca, a més d'altres als termes de Ribelles, amb cases, molins, forns de pa i trulls), Cardona, Guissona, Peramola, Ponts, Sanaüja (amb 98 finques als termes de Salvanera, Palou, Ribelles i Sanaüja, petites peces que resultaren totes venudes), Solsona, la Seu d'Urgell i Vilanova de Meià. De totes les vendes, cal esmentar que la seva cotització fou reduïda.

-Confraries i Ermites. Trobem confraries desamortitzades arreu de tota la província, però potser el més greu és que part de les vegades s'esmenta el sant i en canvi, no apareix cap referència del terme on estan ubicades, fet que ha dificultat trobar-ne algunes.

Les principals confraries foren les de Fuliola, Agramunt, Ponts i Granyena, totes amb terres adquirides.

Respecte a les ermites o santuaris, d'algunes no en tenim referència ni tan sols del seu moment de taxació, fet que ens indica que potser mai es dugué a terme. Entre les més importants cal esmentar: l'ermita de l'Ansovell, amb 61 jornals de terra campa, 3 de pati i 6 de devesa, a més de dues cases i del mateix edifici de l'ermita, tot al terme d'Ansovell; el santuari de la Mare de Déu de Bastanist, als termes de Vilet i Estana, 23 jornals i l'ermita; altres santuaris més pobres foren els d'Arròs, Sant Climent a Salàs de Pallars, Sant Marçal a la Figuerosa i la Mare de Déu de la Llata a Banastarre.

-Parròquies. Tot i que l'oferta fou de 60 jornals 10 pórques, entre totes les parròquies, solament en vengueren els béns de la Parròquia de Saldes, ubicats al terme de Gòsol.

Tot aquest batibull de xifres i dades ens duu a una síntesi força clara: els béns del clergat regular suposen la venda de 35.728 jornals, és a dir, el 83,36% de tot el volum de béns desamortitzats a Lleida, durant els anys 1838-1851. El clergat secular solament movia una xifra discreta de terres, 7.128 jornals, és a dir, el 16,63%. Tot plegat Lleida posava en venda 42.856 jornals de terra en aquesta desamortització eclesiàstica, fet que difícilment podia fer canviar l'estructura del camp lleidatà.